

ЦІ ЎТРЫМАЕЦЦА Ў СЯДЛЕ КОННІК?

Кожная падзея адбываецца ў сваім часе. Гэтая — таксама мае канкрэтны дзень: 10 верасня 1993 года. На будынак былога ўсемагутнага і ўсепануючага ЦК КПБ, цяпер занятага і абжытага ўжо Вярхоўным Саветам Рэспублікі Беларусь, нарэшце ўзнялі і прымацавалі "Пагоню". Нарэшце, бо занадта ўжо марудна здымаюцца ў нас старыя сімвалы, пад якімі народ крочыў да светлай явы камунізму, і замяняюцца новымі. Цяпер, здаецца, усё ў парадку, усё дапасавана: дзяржаўны герб Рэспублікі Беларусь пад бел-чырвона-белым дзяржаўным сцягам на гмаху, дзе месціцца вышэйшая заканадаўчая ўлада рэспублікі. Усе атрыбуты суверэннасці навідавоку...

Ды неспакойна на сэрцы. Чую, як адзін дэпутат, выступаючы па нацыянальнаму радыё, гаворыць: "Вядома ж адзіная руб-

лёвая зона — гэта ўжо пэўная страта незалежнасці. Але затое мы будзем жыць лепей!" Чытаю, што сказаў наш прэм'ер на пасяджэнні Савета Міністраў: так, у тым-сім прыйдзеца ўступіць Расіі, але без яе нам не выжыць...

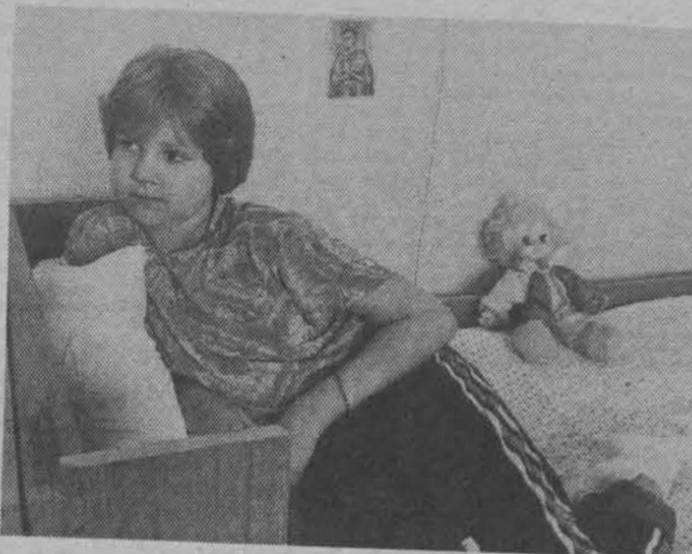
Дык ці не прыйдзеца нам здымаць "Пагоню"? Кангрэс народа Беларусі, які адбыўся 11 верасня і на якім дэпутат Лукашэнка патрабаваў адсюль, з Беларусі, пачаць аднаўленне СССР, вынес ужо прысуд нашым нацыянальным дзяржаўным сімвалам: замяніць на былыя савецкія. І калі за рашэнні кангрэса, як за выратавальную саломінку, хапаецца наш прэм'ер, мікволі працінае трывога: куды ідзеш, Беларусь! Куды цябе вядуць твае дзяржаўныя мужы?

ян ГІЛУЦЕВІЧ.

Фота Віктара СТАВЕРА.

О ЗЛІТУЙСЯ, БОЖА, НЕ ДАЙ ІМ ПАКУТ

Гора ўвайшло ў сям'ю Лышчышчынскіх нечакана. А хіба яно бывае чаканым! Каця захварэла на лейкемію. Спынілася і засталася за неадольнай мяжой дзяцінства. Як хутка хворыя дзеці робяцца дарослымі. Каб пераканацца ў гэтым, трэба толькі зазірнуць ім у вочы. Каця ніколі не пісала вершаў. Але вось аднойчы пасля чарговага крызісу прадыхавала маці на адным дыханні сваё "О Божа, за што ты мяне пакараў!"

Зараз закончыўся самы доўгі і знясільваючы этап лячэння, пасля якога яна згубіла валасы і мусіць насіць парык. Каця вярнулася дадому, але ёй патрэбна падтрымка, патрэбны новыя сябры. Яе адрас: 211004, Віцебская вобл., г. Орша, п/а Балбасова, 386-7. Каці Лышчышчынскі.

[Рэпартаж з анкагематалагічнага цэнтра змешчаны на 4-й стар.]

НЕВЯДОМЫЯ СТАРОНКІ ЖЫЦЦЯ ПАЎЛІНЫ МЯДЗЁЛКІ

"РАТУЙЦЕ ГАЛОДНЫХ ВУЧЫЦЯЛЁЎ..."

Той, каму даводзілася бліжэй знаёміцца з лёсам Паўліны Мядзёлкі паводле даўно вядомай у культурным жыцці краіны кнігі яе ўспамінаў "Сцежкамі жыцця" (вышла ў 1974 годзе праз некалькі месяцаў пасля смерці аўтаркі) і апублікаваных сёлетняй зімою ў "Польмі" нататках-дапаўненнях (згодна з воляй той самай аўтаркі не раней, чым праз 20 гадоў пасля яе смерці), не мог не заўважыць, што сама Мядзёлка найбольш ставіла сабе ў заслугу не выкананне галоўнай ролі ў неслыротнай купалаўскай камедыі "Паўлінка" (1913 год) ці Зоські з "Раскіданага гнязда" ў пастаноўцы Перашага Таварыства беларускай драмы і камедыі ў Менску (1918 год) пад кіраўніцтвам Фларыяна Ждановіча, які "намучыўся" з Паўлінаю, бо сам, будучы прафесіяналам, працаваў гадзінамі асобна з кожным акцёрам, вымотваў усе жылы і сам стамляўся да поўнага зне-

мажэння", а шчыраванне на ніве настаўніцтва. Наогул, пра свае акцёрскія здольнасці выказвалася сціпла.

Бо іншае наканавалі ёй вераснёвыя зоры ў часіну народзінаў (прабляганіну з датай нараджэння П. Мядзёлкі выкажамся ніжэй).

"Змалку я не здатна была ні да хатняй гаспадаркі, ні да чыста жаночай ручной працы. Мяне вабілі кнігі і толькі кнігі..." — скупа напіша Паўліна Вінцэнтаўна менш чым за год да смерці ў яшчэ адным, на сёння абсалютна невядомым шырокаму чытачу варыянце ўласных мемуараў. Прывяду з іх наступны абразок.

"Мне было 12 гадоў, калі ў нашай хаце стварылася нелегальная школа: да нас прыходзіла 10 дзяўчынак і хлапчукоў, якіх я навучала першапачатковай грамаце. Плацілі мне па рублю ў месяц, а да двух багацейшых хлапчукоў я хадзіла на дом іх вучыць, і там плацілі мне 3 рублі ў месяц. Такім чынам я зарабляла ўдвая больш, чымся бацька. Свой заробак я клала на кніжку ў касу ашчаднасці на той выпадак, каб на свае грошы паехаць куды вучыцца..."

[Заканчэнне на 6-й стар.]

ЦВЕРДАЯ ПАЗІЦЫЯ

БЕЗ РАСІІ НЕ ПРАЖЫЦЬ

Пацярджваючы сваю адданасць ідэі эканамічнага саюза з Расіяй, Старшыня ўрада Беларусі В.Кебіч заявіў адкрыта на пасяджэнні Савета Міністраў, што супраць такога саюза выступаюць тыя, каму хочацца, каб людзі пачалі жыць яшчэ горш, чым жывуць цяпер. Ён выказаў гатоўнасць падпісаць двухбаковы дагавор з Расіяй, паколькі Расія з'яўляецца для нас адзінай у свеце крыніцай задавальнення нашых энергетычных патрэбнасцей. Нават калі б Беларусь дастаткова мела цвёрдай валюты, мы не змаглі б купіць тую ж нафту нідзе, акрамя Расіі, бо здабыча і продаж нафты ў свеце даўно рэгламентаваны і жорстка кантралююцца ОПЕК. У той жа час, імкнучыся да падпісання эканамічнага саюза, урад Беларусі стараецца займаць гібкую пазіцыю, не выступаючы ў ролі разбуральніка СНД.

Адначасна прэм'ер-міністр і змяненне палітычных настрояў у рэспубліцы. Нарастае імкненне людзей да аднаўлення дружбы і супрацоўніцтва народаў былога СССР і ўзнаўлення Саюза на новай аснове. У прыватнасці, ён спаслаўся на думкі, якія прагучалі на Кангрэсе народаў Беларусі і з якімі немагчыма, на яго думку, не лічыцца. В.Кебіч адхіліў сцвярджэнні, што саюз з Расіяй пагражае суверэнітэту рэспублікі. Так, у сім-тым нам прыйдзеца ўступіць, але тое ж самае робіць і Расія. І гэта лагічна. Не бывае такога становішча, калі ўсе толькі выйграюць за кошт іншых.

ПАСЛЯ ПАДЗЕІ

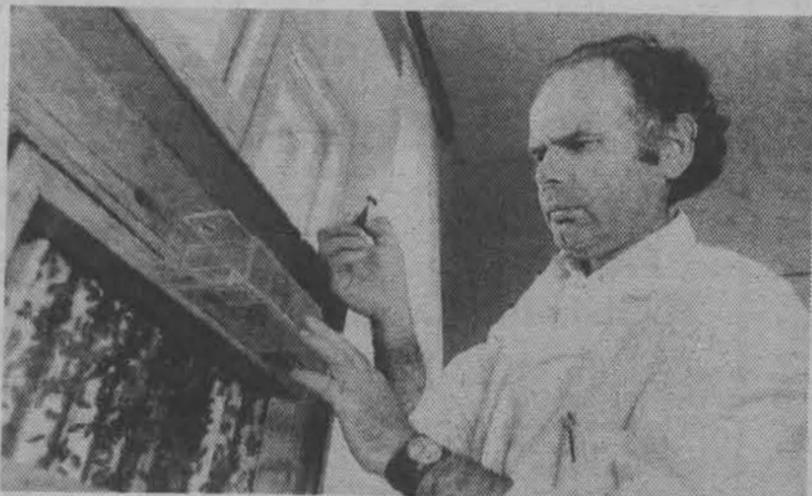
РАСІЙСКІ РУБЕЛЬ СТАНЕ ПАНАМ

"Падпісанае ў Маскве пагадненне аб аб'яднанні грашовых сістэм Беларусі і Расіі — гэта, па сутнасці, не проста грашовы саюз, а саюз эканамічны", — заявіў на прэс-канферэнцыі, якая праходзіла 10 верасня ў Нацыянальным банку Рэспублікі Беларусь, яго старшыня Станіслаў Багданкевіч. Паводле слоў старшыні, падпісанае пагадненне прадугледжвае уніфікацыю эканомікі дзвюх дзяржаў, а гэта і ёсць эканамічны саюз.

Падпісаны дакумент прадугледжвае пераходны перыяд, які, паводле ацэнкі спецыялістаў, працягнецца мінімум да студзеня будучага года. Ён прадугледжвае уніфікацыю асноўных прынцыпаў рэгулявання эканомікі, стварэнне адзінай мытнай тэрыторыі і адзінага гандлёвага рэжыму ў адносінах да трэціх краін. Калі ўсе гэтыя ўмовы будуць выкананы, то будуць зняты і гандлёвыя абмежаванні паміж дзвюма краінамі. І толькі пасля гэтага будзе сказацца, што адзіная грашовая сістэма Беларусі і Расіі пачала дзейнічаць. А гэта азначае, што пасля заканчэння пераходнага перыяду наш "зайчык" стане паступова выключачца з абарачэння, уступаючы месца расійскаму рублю.

Адзіная грашовая сістэма прадугледжвае

НАВІНЫ З ГЛЫБІНКІ

Чацвёрты год на базе Клецкай раённай бальніцы працуе аддзяленне традыцыйных народных метадаў дыягностыкі і лячэння многіх хвароб. Тут дзейнічаюць кабінеты — лячэбнай касметыкі, фіта- і ірыдадыягностыкі, апітэрапіі — лячэнне з дапамогай укусаў пчол і пчалапрадуктаў, гамеапатыі і апітэка народнай медыцыны, дзе рыхтуюць прэпараты з лячэбных траў і пчалапрадуктаў.

Хворых стацыянара тут абслугоўваюць бясплатна, а за лячэнне амбулаторнае трэба плаціць. Але, нягледзячы на гэта, пацыентаў у медыкаў аддзялення з кожным годам прыбаўляецца. Толькі ў фітакабінеце прайшлі курс лячэння каля 5 тысяч хворых, а 200 дзяцей, што стаяць на дыспансерным уліку, — прафілактычнае аздаравленне. На лячэнне сюды прыязджаюць хворыя з усяго раёна. На тэрыторыі бальніцы ёсць свой невялікі пчальнік і ўчастак зямлі, дзе вырошчваюць разнастайныя лекавыя травы.

НА ЗДЫМКАХ: урач апітэрапэйт Васіль БЕЛЯКОВІЧ адбірае пчол для чарговага лячэбнага сеанса; гаючыя чай з лекавых траў у фітакабінеце гатуе для хворых фармацэўт Валянціна АУДЗЕЙ.

уніфікацыю цэн. Акрамя таго, у нас з Расіяй будуць адзіныя падаткі, якія будуць уплываць на цэнаўтварэнне, а таксама адзіныя падыходы і метады ў рэгуляванні даходаў насельніцтва і адзіныя правілы сацыяльнай абароны насельніцтва.

У заключэнне прэс-канферэнцыі, як паведамляе Белінфарм, кіраўнік Нацыянальнага банка яшчэ раз падкрэсліў, што падпісанае пагадненне не ўшчамляе суверэнітэту Беларусі, а служыць толькі інтарэсам эканомікі рэспублікі.

Вось гэтыя заклінанні і выклікаюць трывогу, дададзім ад сябе.

ЗОНА І СУВЕРЭНІТЭТ

ПАРАТУНАК ЦІ ЗДРАДА?

— Мы маем у рэспубліцы крызіс, глыбіня якога ні з чым не параўнальная, — сказаў 15 верасня Станіслаў Шушкевіч на пасяджэнні Прэзідыума Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь, які сабраўся, каб абмеркаваць пытанні фінансавага становішча ў рэспубліцы і ход ажыццяўлення грашова-крэдытнай палітыкі ў Беларусі.

Аб'ём вытворчасці тавараў знізіўся на 15 працэнтаў у параўнанні з такім перыядам года мінулага. Беларусь поўнацю залежная ад цэн на расійскія энергарэсурсы. Дысбаланс у фінансах паміж Беларуссю і Расіяй складаецца яўна не на карысць нашай рэспублікі. Таможныя і тарифныя пошліны на закупляемыя ў Расіі метал, нафту, газ, мазут павялічваюць кошт беларускіх тавараў у некалькі разоў.

Наколькі выратавальным можа выглядаць у даным выпадку шасцібаковае пагадненне дзяржаў Садружнасці аб стварэнні адзінай рублёвай зоны новага тыпу? Меркаванні на гэты конт былі процілеглымі. Калі прадстаўнікі Савета Міністраў бачаць у пагадненні выратаванне ад большасці бед і магчымасць вывесці эканоміку на больш стабільны ўзровень, то прадстаўнікі парламенцкай апазіцыі назвалі яго не чым іншым, як "адкрытай здрадай у адносінах да народа Беларусі і магчымасцю поўнай страты дзяржаўнасці". На думку дэпутата Пазыняка, пагадненне аб стварэнні адзінай рублёвай зоны можа быць ратыфікавана толькі ў выпадку ліквідацыі Беларусі як дзяржавы. Усю адказнасць за гэта ён усклаў на ўрад рэспублікі.

КАРУПЦЫЯ

УЛАДА І КАМЕРЦЫЯ

Абуральныя факты аб карупцыі і іншых злоўжываннях у Магілёўскай вобласці сабрала часовае камісія Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь па вывучэнню дзейнасці камерцыйных структур, створаных пры органах улады і кіравання. Аб гэтым заявіў старшыня камісіі народны дэпутат Аляксандр Лукашэнка на праведзенай абласной нарадзе работнікаў праваахоўных органаў, кантрольных службаў і кіраўнікоў мясцовых Саветаў. Некалькі спраў ужо вывучаецца, але канкрэтныя адрасы і прозвішчы, за выключэннем ужо вядомых, абнародаваны не былі. У вобласці намечана стварыць такую ж камісію, якая атрымае мандат і ўсе паўнамоцтвы рэспубліканскай.

ШАЎКАПРАД З ІВАЦЭВІЧ

Хто з нас не чуў аб славутым тутавым шаўкапрадзе, што паўсюдна культывуецца на Усходзе. Але каб у Беларусі Аказваецца, можна. Гэта даказалі вучоныя Віцебскай праблемнай навуковай лабараторыі. Праўда, давялося крыху "перавыхаваць" капрызнага шаўкавічнага вусеня. А з-за адсутнасці ў нас тутавых дрэў "навучыць" яго харчавачца лістамі дуба, бярозы, лазы.

З'явілася і гаспадарка, якая вырашыла рызыкунць адкрыць у сябе нязвычайную вытворчасць, — аграфірма "Беларусь" Івацэвіцкага раёна. У мінулым годзе тут сабралі 237 кілаграмаў кокана, а сёння расшырылі вытворчасць і намячаюць атрымаць паўтары тоны гэтага прадукта для вырабу шаўковай ніці. Адна тона кокана шаўкапрада на сучасным рынку каштуе 120 тысяч долараў. Калі ўдасца, то галіна будзе расшырацца і далей, намячаецца закупіць ва Узбекістане неабходныя машыны і выпускаць у сябе гатовую прадукцыю.

НА ЗДЫМКУ: навуковы кіраўнік тэхналогіі гадавання вусеняў шаўкапрада ў аграфірме, супрацоўнік Віцебскай навуковай праблемнай лабараторыі Наталля ЛЮБКІС.

РЭХА ВАЙНЫ

АЧЫШЧАНА АД МІН

За некалькі пасляваенных гадоў на мінных палях, што засталіся ад вайны ў Дубровенскім раёне Віцебшчыны, загінула прыкладна 350 мірных жыхароў, у тым ліку шмат дзяцей і падлеткаў, а многія засталіся калекамі на усё жыццё. І толькі сёлета па распараджэнню ўрада Беларусі сапёры прыступілі да размініравання 4 500 гектараў сельгасугоддзяў. Яны ачысцілі 1 019 гектараў зямельных угоддзяў. Выяўлена і знішчана 265 процітанкавых і 630 супрацьпяхотных мін, 1 963 артылерыйскія снарады, 2 246 мінамётных мін, 2 539 гранат, 35 843 узрывальнікі і патроны. Размініраванне працягнецца і ў наступным годзе.

ВЕСТКІ АДУСЮЛЬ

БЮРО ЦК Саюза моладзі Беларусі падтрымала ініцыятыву Федэрацыі прафсаюзаў Беларусі і заклікала Вярхоўны Савет рэспублікі пацвердзіць сваё рашэнне аб датэрміновых парламенцкіх выбарах вясной 1994 года.

ПЯЦЬ з паловай гадзін змагаліся ваенныя і грамадзянскія пажарнікі з буйным пажарам, што адбыўся 1 верасня на 286 кіламетры прадуктаправода Альмецьёўка-Вентспілк, непадалёк ад Оршы. Пажар узнік па віне двух нецвярозых работнікаў Дзісенскай ліцейна-вытворчай станцыі.

У МАГІЛЁВЕ 8 верасня ў час святкавання Дня вайскавай славы міліцыянеры напалі на некалькіх актывістаў Беларускага народнага фронту і спрабавалі іх ізаляваць. Па волі высокага міліцыйскага начальства сутычкі ахоўнікаў парадку з дэманстрантамі былі спынены.

СУСВЕТНЫ Банк пакуль што не жадае даць Беларусі абяцаную пазыку 500—700 мільёнаў долараў. Праблема заключаецца ў тым, што ў нашай дзяржаве занадта марудна ідуць рэформы, у прыватнасці, недастаткова выконваюцца заканадаўчыя акты аб прыватызацыі.

ПАВЫШАНУЮ цікаўнасць праяўляюць работнікі пасольства ЗША ў Маскве да грамадзян Беларусі, якія выязджаюць у Амерыку па службовых справах. Перад тым як аформіць візы на выезд, у пасольстве праводзяць абавязковую гутарку, у час якой імкнуча выведваю эканамічныя звесткі аб нашых прадпрыемствах і арганізацыях.

ДАКУМЕНТАЛЬНАЯ аповесць "Пётр Машэраў" Славаміра Антановіча, якая выйшла нядаўна, ставіць кропку на версіях, меркаваннях, домьслах аб "палітычным забойстве" Машэрава — былога першага сакратара ЦК кампартыі Беларусі. Праўдзівыя факты і сведчання аб жыцці лідэра беларускіх камуністаў аўтар раздаб'юў у архівах, пачуў ад тых, хто блізка ведаў П.Машэрава.

ПАДЗЕЯ, якая адбывалася ў Фондзе дапамогі развіццю культуры, калі я туды прыйшла, была невялікая, але ж значная. Асабліва для Віктара Бардунова, беларускага спевака, які прымаў удзел у фестывалі "Славянскі базар", дзе і атрымаў прыз фонду "Надзея беларускай песні". Хлопец быў зусім непадобны на ўзыходзячую зорку, вельмі хвалюваўся і чырванее.

— Гэтага хлопца мы ўжо не забудзем, — запэўнілі мяне ў фондзе. — І будзем сачыць за яго кар'ерай, спатрэбіцца — дапаможам, як і многім іншым таленавітым маладым людзям, што прыходзяць да нас.

Створаны Фонд дапамогі развіццю культуры ўсяго два гады таму. Нарадзіўся ён як ініцыятыва прыватных прадпрыемстваў, якія і прадаставілі фонду свае грошы. Сярод пачынанняў, убачыўшых свет з дапамогай гэтай арганізацыі, — выданне кнігі "Біблейскія легенды" і "Мелодыя Каліграфы" (пра якую, дарэчы, зусім нядаўна пісала наша газета), а таксама вельмі цікавага і прыгожага даведніка "Мінск", прызначанага для гасцей нашага горада. Невялікае па аб'ёму выданне змяшчае ў сабе шмат карыснай інфармацыі аб культурным, дзелавым, рэлігійным жыцці горада, яго прамысловасці, гісторыі, эканоміцы. Калі сюды дадаць, што выданне перакладзена на рускую, французскую, нямецкую і англійскую мовы, стане зразумела, што кніга будзе цікавай і карыснай для ўсіх гасцей Мінска. Таксама пры дапамозе фонду зараз здымаюцца два мастацкія фільмы — "Вяртанне "Браненосца" вядомага рэжысёра Геннадзя Палокі і "Аб'яцанне любові", яго здымае Алаіз Брэнч. Так, кіно зараз перажывае не самы лепшы свой час. Але калі нават увогуле ніхто не будзе ім цікавіцца сёння — кіно ўсё роўна трэба здымаць, так лічаць у фондзе. Чаму? Ды таму, што заўтра яно абавязкова

спатрэбіцца, і тады і глядачы, і кінамастакі рызкуюць апынуцца на пустым месцы. Тое ж самае тычыцца народнай творчасці: каб не давалося ў хуткім часе складаць Чырвоную кнігу

рай кіравалі толькі дзяржаўныя структуры, крыгэрыем, па якому выдзяляліся грошы на фільм ці на закупку карцін, таксама не заўсёды быў талент. Інакш наўрад ці быў бы

мае грошы, задала хутчэй для парадку. Таму і здзівіў адказ прэзідэнта Фонду дапамогі развіццю культуры Міхаіла Зусмановіча:

— Хацелася б сказаць: ад тых,

рываўлі ўсе шляхі. Па-другое, мы дапамагам асобным камерцыйным структурам, што даюць нам грошы, не выглядаць купцамі і выхваць густ. Як? У фондзе ёсць кваліфікаваныя эксперты, яны заўсёды дадуць даведку, варта ці не ўкладваць грошы ў культурныя ініцыятывы, параць, якую карціну купіць, каб упрыгожыць офіс ці кватэру і адначасова ўкласці грошы, і многае іншае. Фонд дае магчымасць мастаку жыць і тварыць незалежна ад таго, ёсць зараз у дзяржавы грошы на культуру ці не. Між іншым, адзіная сімфонія, якая была напісана ў мінулым годзе ў Беларусі, — твор Уладзіміра Кандрусевіча — была створана па заказе фонду, мы яе аплацілі. Чаму? Ды таму, што сімфоніі павінны пісацца незалежна ад таго, ёсць сёння на гэта грошы ў дзяржаве ці не. І паверце, у нас у якасці прыза ці падарунка нумар тэлефона фотамадэлі не ўручаць...

— Але ж той, хто дае грошы, можа пачаць "ціснуць" на вас, вызначаць палітыку фонду?

— Ведаце, у Фондзе Рафелера не Рафелер вырашаў лёс культурных праектаў, а эксперты фонду. Таму, магчыма, гэты фонд і стаў славытым. У гэтым — поспех, а не ў камандных метадах. Спадзяемся, што нашы бізнесмены гэта разумеюць.

— Не баіцеся прапусціць нешта цікавае і неардынарнае?

— Адзін з прынцыпаў фонду: мы людзі, у кожнага — свае густы. Можам быць і суб'ектыўнымі, і не заўважыць нечага новага, рэвалюцыйнага. Ад памылак не застрахаваны ніхто. Таму 10 працэнтаў сродкаў фонду ідзе на тое, што... нікому не спадабалася. Між іншым, хачу нагадаць, што Міністэрства культуры паранейшаму працягвае існаваць і працаваць. І мы яму не канкурэнты, бо чым болей будзе тых, хто займаецца культурай, тым лепш будзе для культуры, эканомікі, рэспублікі Беларусь і нас з вамі.

Вераніка ЧАРКАСАВА.

ГРОШЫ, ІДЭАЛОГІЯ І КУЛЬТУРА

ХТО ЗАКАЗВАЕ СІМФОНІЮ?

народных рамёстваў, трэба дапамагчы тым, хто займаецца традыцыйнымі промысламі. Але ж "накарміць" сёння ўсіх народных майстроў не змога нават самая багатая ўстанова. Іншая справа, узяць на сябе хача б праблему рэалізацыі іх твораў, што таксама будзе дзейнай дапамогай. Менавіта гэтым і будзе займацца галерэя народнай творчасці "Арт Эка", якая зараз ствараецца пры дапамозе фонду.

— Мы падтрымаем кожнага, хто зацікавіць нас сваімі ідэямі, хто дакажа, што яны вартыя таго, каб укладваць у іх грошы, — гавораць у фондзе. Сёння гэта ўжо даказалі стваральнік галерэі народнай творчасці Юрый Іваноў, ваенна-патрыятычны клуб, члены якога шукаюць загінуўшых у час вайны і выяўляюць іх імёны, клуб азробікі "Багіра", рэжысёры і мастакі. У планах — фестываль рэтра-кіно, на якім можна будзе пабачыць як беларускія, так і замежныя фільмы трыццаці-, саракагадовай даўнасці, стварэнне гарадскога тэлеканала.

Усё гэта добра, і мы ўжо не раз расказвалі на старонках нашай газеты аб узаемадзеянні культуры і бізнесу. Адно назавуць гэта супрацоўніцтвам, другія — залежнасцю, але ж дазвольце нагадаць, што раней, калі культу-

такім доўгім спіс дзеячаў культуры былога СССР, пахаваных ці працуючых зараз за мяжой. Сёння сітуацыя змянілася, з'яўляюцца дабрачынныя фонды ці проста заможныя людзі, якія могуць самастойна фінансаваць тых ці іншых пачынанні. Словам, дзяржаўная напалія на культуру скончылася. Радавацца гэтаму ці смуткаваць, што наша культура будзе залежаць, як пісаў некалі Ленін у артыкуле "Партыйная арганізацыя і партыйная літаратура", ад мяшка з грашыма? Каб адказаць на гэтае пытанне, трэба ўспомніць, што той жа аўтар у тым жа артыкуле некалі сцвярджаў, што літаратура павінна быць часткай агульнапартыйнай справы і гэтай жа справе служыць. Такім чынам, вызваляючы мастацтва з палону грошай, ён асуджаў яго на яшчэ горшую залежнасць — ідэалагічную. У мастака фактычна было два шляхі — становіцца ў апазіцыю да існуючага ладу, што азначала творчую, а часам і фізічную смерць, ці пакорліва выконваць так званы "сацыяльны заказ". Так што быццам бы ўсё зразумела: новыя структуры даюць новыя магчымасці, што ўжо само па сабе добра, думала я. І пытанне — што лепш: калі лёс культуры залежыць ад волі ідэалагічнага аддзела ЦК ці мяцэната альбо ўстанова, якая

у каго грошы, ды некаж не гаворыцца. Грошы сёння ў розных людзей бываюць, зараз з'явіліся маладыя хлопцы, якія "зрабілі" мільёны на гарэлцы і цыгарэтах і лічаць, што могуць купіць усё. Такія бізнесмены горш за любых ідэолагаў будуць.

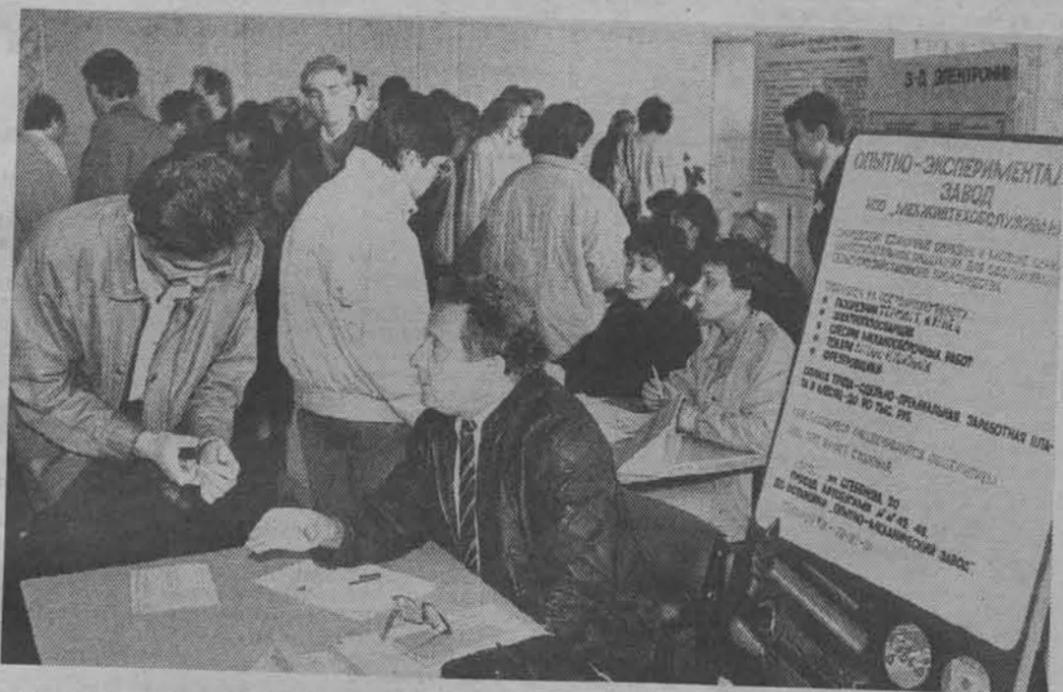
Там жа, у фондзе, мне прыгадалі, як зусім нядаўна, падчас тэлевізійнай перадачы, вядомаму акцёру Рамашыну на вачах у дзесяткаў мільёнаў тэлегледачоў у якасці падарунка паднеслі... хатні нумар тэлефона фотамадэлі. Прычым, падарунак гэты ўручаў не хто-небудзь, а прэзідэнт вядомага і паважанага Дзягілеў-Фонду. У такой сітуацыі міжволі ўспомніш добрым словам партыйных дзеячаў, якія ў падобных выпадках "абмяжоўваліся" званнем народнага ці заслужанага артыста.

— Гадамі займаючыся пытаннем, звязаным з мастацтвам, гэтыя людзі, партыйныя функцыянеры, у рэшце рэшт пакрысе пачыналі ў ім разбірацца...

— Тады, можа, хай бы яны разбіраліся і далей? — запыталася я. — Калі ўсё было так добра, дык навошта сёння патрэбны такія фонды, як ваш?

— Фонд, па-першае, у адрозненне ад ідэалагічнага аддзела ЦК ні ў якім разе не будзе дуршэц нейкія культурныя пачынанні. Так, мы можам даць грошы на нейкую акцыю, а можам і не даць. Але мы не адбіраем магчымасці шукаць іх у іншым месцы, у адрозненне ад былых партыйных структур, якія, калі ім нешта не падабалася, перак-

3 ПЛЫНІ ЖЫЦЦЯ

Кірмаш рабочых вакансій адбыўся ў мінскім Палацы культуры чыгуначнікаў.

Яшчэ колькі гадоў назад мы не ведалі гэтай пакутлівай і зневажаючай чалавечую годнасць праблемы — беспрацоўя. Усюды быццам бы былі патрэбны працавітыя рукі, веды. І вось людзі пастаўлены ва ўмовы, калі яны вымушаны стаяць у чарзе, абіваць парогі, каб знайсці работу, не застацца без сродкаў да існавання.

Сотні гараджан запоўнілі прасторныя холы. Прабіцца да спецыялістаў цэнтра занятасці насельніцтва, прадстаўнікоў прадпрыемстваў

аказалася далёка не проста. І гэта не дзіўна: армія беспрацоўных расце. Сумны і іншы факт: сярод спаборнікаў на рабочыя месцы ў асноўным моладзь і спецыялісты з вышэйшай адукацыяй.

Кірмаш паказаў, што такія мерапрыемствы патрэбны і праводзіць іх трэба часцей.

Здымкі зроблены ў час працы кірмашу рабочых вакансій.

Фота А.ТАЛОЧКІ.

СУМНЫ РЭПАРТАЖ З АНКАГЕМАТАЛАГІЧНАГА ЦЭНТРА

О ЗЛІТУЙСЯ, БОЖА, НЕ ДАЙ ІМ ПАКУТ

Рэспубліканскі анкагематалагічны цэнтр. Тыя, каго напалакна няшчасце — чые дзеці захварэлі на лейкемію, добра ведаюць гэты шпіталь. Трапляюць сюды дзеці ва ўзросце ад некалькіх тыдняў да 25 гадоў. Няма яшчэ дакладнай статыстыкі па захворванні, але відэа, што колькасць выпадкаў лейкозу павялічваецца. Пашыраецца і геаграфія. Усе часцей сюды трапляюць пацыенты з Гродзенскай і Віцебскай абласцей — зонаў, якія раней лічыліся чыстымі. Можна тут сустрэць дзетак з розных куткоў былога Саветаў Саюза.

Знешне цэнтр амаль што нічым не адрозніваецца ад шэрагу іншых нашых шпіталаў: не вельмі прыгажэрава пакоі, калідоры. Але абсталяванне ў ім такое, што яму могуць пазайздросціць нават некаторыя заходнія клінікі.

Аб тым, як вядзецца праца ў цэнтры, яго праблемах і далейшай дзейнасці вяла я гутарку з загадчыкам аддзялення інтэнсіўнай тэрапіі і рэанімацыі Ігарам Дунавым, які на той час выконваў і абавязкі дырэктара цэнтра.

— Пачынаючы з 1990 года ў накірунку дзіцячай гематалогіі быў зроблены крок аж на 20 гадоў наперад — так даволі аптымістычна пачаў ён нашу размову. — Вядома, што гэта было б немагчыма без дапамогі з-за мяжы. Мы яе атрымалі з Швейцарыі, Італіі, Англіі, Аўстрыі. Асабліва тут трэба адзначыць дапамогу з нямецкага боку і доктара Герайна, у прыватнасці, які стварыў у сябе на радзіме таварыства "Kinder aus Tschernobyl". Потым з яго дапамогай былі сабраны грошы, на якія закупілі ультрасучаснае абсталяванне, лекі, іншыя неабходныя рэчы. Арганізавана перападрыхтоўка і навучанне персаналу. Усе гэта адразу адкрыла новыя магчымасці ў барацьбе з хваробай. Зараз, напрыклад, пры ўмове поўнага забеспячэння лекамі мы можам дабіцца поспеху ў 70—75 выпадках са ста ў хворых на востры лімфобластычны лейкоз (у Нямеччыне 85 працэнтаў). Што тычыцца іншых, больш злаякасных відаў лейкеміі, статыстыка там, на жаль, значна горшая. Лячэнне другатэрміновае. Часам не хапае лекаў. Фінансавыя магчымасці нашых сяброў таксама абмежаваны. Але цэнтр пакуць што працуе. Праўда, у асноўным на тым, што засталася ад былой дапамогі, і мы ўсе часцей займаемся латаннем дзірак.

Вось так паступова зніклі аптымістычныя ноткі, вырысоуваліся патрэбы і праблемы. На жаль, у нашым жыцці няшмат падстаў для аптымізму, асабліва, калі ўся краіна перажывае цяжкі эканамічны крызіс.

Апынуўшыся ўпершыню ў шпіталі, я нібы адчула, што смерць блукае па яго калідорах і ніхто не ведае, у які пакой яна зазірне.

Усе дзверы былі зачынены. За імі дзеці разам са сваімі бацькамі жывуць і змагаюцца за жыццё. Амаль што ўсе 80 ложкаў, на якія разлічаны цэнтр, заняты. Вось маці трымае спіс лекаў, і ад таго, знойдзе яна іх ці не, залежыць жыццё яе дачкі. А вось бацька, які не адыходзіць ад свайго сына. Невядома, на якія сродкі яны існуюць. Маці не вытрымала пакут і зараз знаходзіцца ў іншым шпіталі з псіхічным захворваннем. А вось дзіця, якому ўсяго некалькі месяцаў. Маці — здаровая, а бацька быў ліквідатарам аварыі ў Чарнобылі. Вось і вынік... Анёл, навошта ты трубіш?.. Няма чыстых рэчак, чыстай зямлі, атручана ежа.

Менавіта таму, каб дзеці і іх бацькі не адчувалі сябе забытымі, каб ведалі, што ім спагаджаюць і жадаюць добра, шмат часу тут праводзяць сёстры міласэрнасці з Праваслаўнага таварыства Святой Праведнай Сафіі Слуцкай. На жаль, бываюць выпадкі, калі добрае слова і малітва — гэта адзінае, што можна зрабіць. Але ж надзея памірае апошняй.

Вось Каця Лышчышына — цудоўная дзяўчынка, чыя малітва падштурхнула мяне да напісання рэпартажу з месца, дзе пануе толькі сум. Лейкемія — захворванне вельмі каварнае, а яго лячэнне надта цяжкае і працяглае. Дзеці губляюць валасы і саромяюцца свайго выгляду. І вось на здымку (на 1-й стар.) адзінаццацігадовая дзяўчынка ў парку. Раней яна ніколі не пісала вершаў. Аднойчы, калі Каця зноў пераадолела тую мяжу, якая падзяляе жыццё і смерць, зноў адчула, што жыве, яна напрасіла маці ўзяць ручку і на адным дыханні прадыхавала:

О Божа, за што Ты мяне пакараў!
Так, грэшная я — так Ісус мне сказаў.
Тады я ўзляцела, гукнула Вам тут:

О злітуйся, Божа, не дай мне пакут.

Ты ўспомні ўсе нашыя райскія дні:
На санках з'езджалі, гулялі адны.
Я зараз, нібыта у пекле, адна,
Я плачу, крычу:
дзе мая тут віна!

Не бачна ні неба, ні сонца, ні сушы,
А злодзеі толькі, каторыя душаць.
І многа катлоў, што з кіпячай, цягучай...
І многа таго, што цяпер мяне мучыць.

Даруй мне, мой Божа, прашу, я у стоме,
Мы будзем з Табою гуляць ў Тваім доме.
І вернуцца мне мае райскія дні,
І будзем мы разам навекі адны.

І сонца над намі узыдзе, як колісь,
Не будзе катлоў, ды пакут, ды і болю.
Хутчэй Ты вяртайся ка мне — хоць калі! —
Адзіны ў нябёсах мой Бог на зямлі.

Дзе, у якім жыцці гэтыя дзеці паспелі нагнаць так, каб з'явіцца на гэты свет з бясплатным дыягназам — лейкемія. Дзеці і дарослыя! Дапамажыце Каці і іншым дзецям, якія знаходзяцца ў анкагематалагічным цэнтры 1-й клінічнай бальніцы г. Мінска. Ім патрэбны лекі, цацкі, але, магчыма, яшчэ больш яны будуць рады новым сябрам, якія напішуць і падтрымаюць іх. Часам яны адчуваюць сябе вельмі адзінокамі.
Вы можаце пісаць у шпіталь або на адрас Каці Лышчышынай: 211004, Віцебская вобласць, г. Орша, п/а Балбасова, 386-7.

Пераклад верша на беларускую мову В. ШЫХАНЦОВА.

The Republican Children's Oncological and Haematological Centre is the place where some innocent victims of the world worst Chernobyl nuclear disaster come to find assistance and to get treatment. There are 80 beds for children and young men aged just from several weeks up to 25 years old.

Thanks to the generosity of our friends from Austria, Switzerland, Italy, England but especially from Germany and Dr. Gerein, in particular, the Centre now is the best in Belarus and former USSR. It has ultra modern equipment and is rather well supplied with medicines. However, deliveries are of temporary character and the need in them remains to be great and even is becoming still greater because of the aggravating economical situation in Belarus.

New babies and children are arriving in the hospital every day and future holds little hope for them. The death is wandering here along the corridors looking after its next victim. The doors of the wards are tightly closed. Behind them children and their parents are striving for survival. What is a tragedy for parents to realize there is nothing one can do for the children.

Katya Lyshchishyna is a beautiful girl, aged only 11, in a wig. She is ashamed of her boldness. Sometimes children are very cruel. They laughed at Katya when she came back home after half a year of sophisticated treatment and her mother bought her a wig. A treatment is very aggressive and very long. Very often Katya found herself between life and death and each time she was revived by doctors. Once when she came back to life again she asked her mother to take a pen and dictated her the following words:

What do you punish me for, Oh, my Lord!
I know, I am sinful — such were Jesus's words.

I heard this, took wing, screamed appealing to heavens:
'Oh, Father, I suffer!
Be merciful! Help!'

I hope you remember those heavenly days
When we both enjoyed our long walks and games.
Tonight I feel lonely and as if in Hell!

I'm tormented here, I'm screaming: 'Please, help!'

I find neither Heavens, nor Sun, nor Earth...
Beside me are villains who take away my breath...
Beside me are villains so cruel and wicked
And vessels with something boiling and viscid...

I feel exhausted, my Lord, I feel pain.
Be merciful, take me with you for a journey.
The heavenly past will return again,
And we'll never part, enjoying the eternal.

The Sun will shine again above my head,
And I'll forget the boiling viscid essence...

Oh, my Divine, my One and Only Dad,
Please, hurry back to me, I need your presence!

What have they been punished for? Could they be so sinful in a previous life to be born with a hopeless diagnosis of leukemia? What sort of help is there for these children? They need medicines and vitamins. But they also need toys, games, books, sweets and pencils to paint their lives in different colours. Moreover, they need new friends to support them in their misfortune. Unfortunately, all too frequent, kind words and prayer are the only assistance they can get.

For contacts you may write to the edition of our newspaper or at Katya's address: 211004 Vitebskaya vob., Orsha, p/o Balbasovo, 386-72. Lyshchishyna Katya.

Taica БАНДАРЭНКА.

НА ЗДЫМКАХ: вось так выглядае палата, дзе жывуць самыя маленькія пацыенты. А гэты хлопчык трапіў у шпіталь аж з Арменіі. Яго "знітанасць" з капельніцай зусім не перашкаджае гуляць па калідоры, ён нават і не заўважае яе. Яго цётка прыйшла павіншаваць хлопчыка з днём нараджэння, які быў напярэдадні; зазірніце ў вочы гэтага дзіцяці! У іх і пакута, і надзея.

Фота Віктара СТАВЕРА.

цавалі 37 выкладчыкаў, сярод якіх былі выхадцы з Аўстрыі, Нямеччыны, Францыі, Італіі, Англіі. Паступова вырасла мясцовая прафесура, але адлаваднае выхаванне гэтак выхавалася іх душы, што нацыянальна яна была толькі па паходжанню. З Беларусскага яе звязала хіба толькі прозвішча, ды і тое часта павалася на польскі манер.

Знаёмства з дысцыплінамі абавязковага курса паказвае, што выпускнікі атрымлівалі па

грэбавалі законамі, не бралі расійскага падданства, прымалі з-за мяккі сваіх аднадумцаў з фальшывымі пашпартамі, а галоўнае, пашырылі місіянерскую дзейнасць па "соарашенню православных в латинство". Апошній кропкля стаўся ўдзел насельніцтва былых тэрыторый Вялікага Княства Літоўскага ў вайне 1812 года на баку Напалеона. Езуіты абнавачаліся ў падбухторванні беларусаў уступаць у корпус маршала Панятоўскага, які

Аўтар "Прамовы...", чалавек у гадах, не маючы магчымасці трапіць у Мінск на Першы з'езд беларусаў свету і выступіць на ім з трыбуны, даслаў яе тэкст прэзідэнту Міжнароднай асацыяцыі беларусістаў прафесару Адаму Мальдзісу. Просьба прачытаць "Прамову..." на з'ездзе, на жаль, не магла быць выканана: ліст прыйшоў запозна. Таму "Голас Радзімы" і друкуе сёння яе на сваіх старонках.

Станіслаў ЦЯРОХІН

МНОГИЯ ПРЙДУЦЬ АД ІМЕНИ МАЙГО

(ЕЗУИТЫ НА БЕЛАРУСИ)

прысмоктваліся мяккія навомацак, уедліва-ліпучыя прысоскі, узніклі апорныя пункты езуітаў — рэзідэнцыі і мiсiі.

Губер быў надзвычай каларытнай асобай. Сучаснікамі і пазнейшымі даследчыкамі ён нязменна характарызаваўся як чалавек здзіўляючых здольнасцей, усебаковы эрудыт, знаходлівы і настойлівы, з вострым і самабытным складам розуму. Калі ішла гаворка пра яго веды ў той ці іншай галіне навукі або вытворчасці, заўсёды ўжываліся прыметнікі найвышэйшай ступені. Ён быў механікам, фізікам, архітэктарам, вынаходцам і канструктарам фізічных прыбораў і інструментаў, гідраўлікам, хімікам, оптыкам, матэматыкам, вопытным зубным урачом, кандытарам. Дасканала валодаў шасцю мовамі. Чытаў публічныя лекцыі ў Пецярбургскай акадэміі. У музеі езуіцкай акадэміі экспанаваліся прыборы, сярод іх і вынайдзеныя Груберам. Яны ўражвалі перш за ўсё ўяўнай звышнатуральнасцю. Выклікалі нават страх, а некаторыя прыводзілі наведвальнікаў у здранцвенне. Жалівае здзіўленне ахоплівала кожнага пры адным толькі позірку на вялізную гаворачую галаву старога з доўгімі сівымі пасмамі валасоў і рухомымі вачыма. Галава выраза і гучна, з кампетэнтнасцю дасведчанага чалавека адказвала на пытанні суб'ектыўна на той мове, на якой да яе звярталіся. Пры гэтым выраз доўгага маршчыністага твару змяняўся адлавадна тэме і характару размовы.

Загінуў Грубер трагічна і загадкава — задыхнуўся падчас пажару, які раптоўна ахапіў езуіцкі дом у Пецярбургу. Шкада, што гэты незвычайны чалавек марна расцёрнуў свой талент на служэнне ўтапічнай ідэі — усталяванню адзінай у свеце канфесіі.

У апошнія гады жыцця Грубер выношаў задуму авалодаць Віленскім універсітэтам і наогул усёй сістэмай адукацыі на Беларусі. Але яму, як кажуць, перайшоў дарогу папачыцель Віленскай навучальнай акругі буйны магнат князь Адам Юрый Чартарыйскі, блізкі сябра Аляксандра I. Тады ўзнікла думка пераўтварыць Полацкі калегіум у акадэмію з усімі правамі універсітэтаў. Ажыццявіў задуму пераемнік Грубера генерал ордэна Бжазоўскі. Урачыстае адкрыццё езуіцкай акадэміі адбылося 10 чэрвеня 1812 года. Такага пампэзнага відовішча пачане, напэўна, не бачылі ніколі.

На ўсіх трох факультэтах займалася каля 600 студэнтаў, пра-

тым часе даволі прыстойны аб'ём ведаў еўрапейскага ўзроўню. Са сцен Полацкай акадэміі, а яна праіснавала востем гадоў, выйшла нямала сусветна вядомых вучоных у розных галінах навукі. На лінгвістычным факультэце акрамя іншых прадметаў выкладалася некалькі моваў: польская, французская, нямецкая, італьянская, арабская, сірыйская, лацінская, грэцкая, яўрэйская, расійская. Раней, яшчэ ў калегіуме, нейкі час ужывалася беларуская мова, але карысталіся ёю да засваення вучнямі лаціны ў малодшых класах. Ва ўсіх езуіцкіх навучальных установах у якасці рабочых выкарыстоўваліся дзве мовы — лацінская і польская. Зварот езуітаў да беларускай мовы быў вымушаны, яны разглядалі яе як сродак павышэння эфектыўнасці сваёй місіянерскай работы. І толькі. Спарадычна жывое беларускае слова гучала ў тэатральных прадстаўленнях дыдактычнага характару, асабліва ў інтэрмед'ях, кароткіх камедыяных сцэнах паміж дзеямі асноўнага спектакля. І то толькі ў вуснах асобных персанажаў, галоўным чынам, мясцовых жыхароў. У сваім натуральным абліччы беларуская мова жыла ва уніяцкіх царквах і школах.

Студэнты факультэта вывольных навук вывучалі філасофію, пазытку, рыторыку, логіку, метафізіку, агульную фізіку, тэарэтычную і практычную хімію, матэматыку, грамадзянскую і вайсковую архітэктару, натуральнае, звячае і рымскае права, усеагульную гісторыю, матэматыку, заалогію, батаніку, мінералогію, статыстыку і інш. Будучыя багасловы штудзіравалі маральнае багаслоўе, дагматычнае і святное пісанне, кананічнае права, гісторыю хрысціянства і царквы. Выпускнікам надавалася тая ці іншая навуковая ступень і, згодна табелю аб рангах, чын 14 класа, калегійскага рэгістратара.

А тым часам над ордэнам збіраліся хмары, езуіты гэтым разам страцілі ўласціваю ім чуйнасць. Праваслаўныя іерархі, напалоханыя распаўсюджваннем каталіцтва сярод вышэйшых колаў рускай арыстакратыі, актывізавалі антыезуіцкую прапаганду, узмацнілі націск на імператара. Аляксандр Паўлавіч, выхаваны Лагарпам і Самборскім, у рэлігійных адносінах быў чалавекам індэферэнтным, а па характару — нерашучым, няўпэўненым у сабе, схільным да мiстыцызму. Да "Таварыства Ісуса" ён ніколі не адчуваў прыхільнасці. А езуіты тым часам распярзаліся ўсё больш і больш. Парушалі агульнапрынятыя нормы паводзін, адкрыта

ўваходзіў у склад Вялікай арміі.

У канцы 1815 года нечакана, бы маланка сярод яснага неба, прагучаў указ імператара аб выгнанні езуітаў з Пецярбурга, але пушчаныя імі карэнні былі такімі моцнымі, што ўказ даваўся паўтараць у 1817 годзе.

Апошні удар Перуна прагучаў праз тры гады. Па дакладу міністра духоўных спраў і народнай асветы, былога обер-пракурора сінода князя Галіцына, імператар Аляксандр I 13 сакавіка 1820 года загадаў: "езуітаў, што забылі святы абавязак не толькі ўдзячнасці, але і падданцкай прысягі і таму нявартых карыстацца заступніцтвам расійскіх законаў, выслаць, пад наглядам паліцыі, за межы дзяржавы і ў будучыні ні пад якім выглядкам і найменем у Расію не пускаць... Полацкую езуіцкую акадэмію і падведаныя ёй вучылішчы зачыніць".

Замест таго, каб акадэмію, калегіюмы і вучылішчы езуітаў пераўтварыць у шведскія школы, як гэта было зроблена ў Вялікім Княстве Літоўскім у 1773 годзе, пачалося самае што ні ёсць сапраўднае рабаўніцтва. Многае, як сведчаць гістарычныя крыніцы, знікла неважодна куды. Кніжкі перавезлі ў Пецярбург і Маскву. Што засталася, перадалі ў Віцебскую гімназію. Друкарню адправілі ў Кіев, дзівосны па памерах і гучанню арган — у Вільню, з касцёла зробілі праваслаўную царкву. У езуіцкіх будынках размясцілі кадэцкі корпус. Усё размялі, расцёрнулі ў пыл, што цяпер не знайсці і следу. Усё, што можна было, раскрасілі. У канцы трапіла ўсяго толькі 1 000 рублёў серабром і 4 000 асігнацыямі, а наагул беларускіх езуітаў яшчэ пры Чарневічу вызначалася некалькімі мільёнамі рублёў.

Езуітаў пад аховай паліцыі адправілі на аўстрыйскую граніцу і выправодзілі "за пруделы Російской імперыі". Кожнаму на дарогу дазволілі ўзяць асабістыя рэчы і выдалі згодна чыну па 25—50 рублёў. Многа ці мала? У 1817 годзе на рынку Збор у Полацку за 50 рублёў можна было купіць бочку пшаніцы. Бочка жыта каштавала 40, гароху 35, грэчкі 25, аўса 18, ячменю 16 рублёў асігнацыямі. Граніцу перакрочыла 356 езуітаў. Частка іх асела ў Галіцыі, частка падалася ў Францыю, Італію, Швейцарыю... Каб папа Пій VII не аднавіў езуіцкі ордэн з усімі правамі і прывілеямі, небаракам не было б куды падзецца. Гэтак няслаўна і трагічна завяршылася двухсотпяцідзесяцігадовая гісторыя езуітаў на беларускай зямлі.

ПРАМОВА, НЕ СКАЗАНАЯ НА З'ЕЗДЗЕ

МЫ ПАВІННЫ ЎКЛЮЧЫЦА Ў БЕЛ-ЧЫРВОНА-БЕЛУЮ СПРАВУ

Дарагія беларускі і беларусы!

Усе мы павінны благаслаўляць цудоўную, дадзеную нам Богам нечаканасць лёсу! Сведчаннем гэтай думкі — нашыя ліпенскія дні 1993 года на Беларусі, у яе сталіцы, у адраджэнскі час.

Калі ўпершыню пабачыў я "Пагоню" на будынку Генеральнага консульства Рэспублікі Беларусь у Гданьску, уявіў сабе, у які змяняльны перыяд мы ўвайшлі.

Павінен адзначыць, што ўсе мы, звязаныя з беларускай справай, знаходзім у консульстве падтрымку, сапраўдную славянскую гасціннасць.

З'ехаліся вы з усяго свету. Частка з нас пільна сцеражэ свядомасць сваёй беларускасці, шчасліва пранесеную праз гады жыцця або, прынамсі, памяць аб продках з гэтай зямлі, іншыя толькі песьцяць нейкую сямейную легенду, сягаючую надта ж ужо ў далёкае крывіцкае мінулае. Па-рознаму мае права быць. Сёння кожны з нас спалучаны з канкрэтнай краінай, з месцам жыхарства на зямным шары, па грамадзянству належыць да той ці іншай дзяржавы, аднак, калі так можна сказаць, кружачы ў ім жыватворныя беларускія сокі.

У адным з вершаў польскага паэта Каміля Цыпрыяна Нораіда ёсць вост такія радкі: "Каб мерчыць будучыні шлях, абавязкова памятаць трэба, адкуль ты выйшаў..."

Зразумела, што павінны мы гэтыя словы ўспрыняць павольна: адкуль выйшлі твае продкі...

Па бацьку дарагія мне менскай закуткі, па маці — ковенскай. Нарадзіўся я ў Вільні, і таму мне надзвычай пашчаслівілася. Гэта ж у свой час быў цэнтр беларускай адраджэнскай думкі. Там рос, вучыўся, як кажуць, у Польшчы міжваеннага дваццацігоддзя, знаходзячыся, дзякуючы бацьку, побач з беларускай справай. Мая нацыянальнасць і грамадзянства польскія. З-за незвычайна складаных гістарычных абставінаў у гэтай частцы Еўропы таксама складанымі з'яўляюцца асабістыя лёсы людзей. Мяркую, што абсалютна шкада часу марнаваць на бясплодную спрэчку, калі нават не сваркі — колькі ў цябе працэнтаў такой ці іншай крыві, той ці іншай нацыі.

Тутак справа не ў інтэрнацыяналізме, які збэсціў гэтае пытанне. Калі, скажам, негр уздумае палябіць Беларусь і пачне для яе рабіць шмат карыснага, можа быць больш вартасным, чымскай карэнны жыхар наднёманскай краіны.

Варта ў гэты момант прыпомніць, што групу самых вядомых польскіх творцаў-літаратараў "Скамандрытаў" складалі перад вайною выхад-

цы з іншых этнасаў!

Не адмаўляйма ж станючых вартасцей годзім з так званымі сымбіятычнымі індывідуальнасцямі, паходзячым з розных нацый ці этнасаў, нават расаў! Больш таго, гісторыя гаворыць, што такія людзі маюць пераважна значна шырэйшыя разуменьня і духоўныя далегі, чымскай, я б сказаў, "аднатэматычныя", якія прадстаўляюць толькі адзін этнас, адну нацыю. З гэтым пытаннем, зразумела, звязана веданне некалькіх моваў, прынамсі, дзвюх. Гэтэ гаварыў, што чалавек, які валодае некалькімі мовамі, мае і некалькі жыццяў. Гэта цэлае вельмі сур'езнае пытанне. Сёння не час ім займацца.

Мае роздумы зусім мэтанакіраваныя. Імі адзначаю спецыфіку беларускай нацыі, а ці толькі яе! Сярод беларусаў шмат такіх сымбіятычных індывідуальнасцяў, не выключаючы беларуска-татарскіх. І што ж з гэтага? Можам гаварыць аб багаці народа, а не аб яго збядненні. Польскія гісторык мінулага стагоддзя Юзэф Шуйскі разумна піша, што сілаі народа з'яўляецца не адкіданне чужых элементаў, а менавіта іх засвойванне.

Можна і малая частка майго жыцця мінула ў беларускай стыхіі, менавіта ў беластоцкай "Ніве", аднак, як здаецца, плённая вывучэннем паасобных раздзелаў беларуска-польскіх сувязей у XIX стагоддзі і на пачатку бягучага. І не было для мяне больш каштоўнай узнагароды за гэтую працу, чымскай факт, аб якім даведаўся ад прафесара Адама Мальдзіса. Пакідаючы ўжо Беласток з удзельнікамі Скарынінскага юбілею, вучоным сказаў мне вост што: "Вашыя некаторыя артыкулы з "Нівы" чытаюцца менскімі студэнтамі беларускай філалогіі".

Усе мы павінны шчыльным фронтам — хто які ў якой дзелянцы патрапіць — уключыцца ў бел-чырвона-белую справу! І яшчэ адно: будаванне сённяшняга і заўтрашняга дня беларускай самастойнай дзяржавы павінна адбывацца без ніякай непрыязнасці да іншых, да яе суседзяў, да жыхароў іншых нацыянальнасцей ці этнасаў у краіне. Памятайма, што ўсцяж існуюць сілы, асабліва вонкавыя, якія імкнуцца цвацаць адных супроць другіх.

Перад Рэспублікай Беларусь карысныя перспектывы, асабліва дзякуючы працавітасці яе жыхароў, іх дбаце і скромнасці.

Мае дарагія, ад шчырага сэрца (а яно пакрысе беларускае, польскае, татарскае, літоўскае) жадаю як мага больш плённых рэзультатаў арганізатарам і удзельнікам Першага з'езда беларусаў свету!

Мацей КАНАПАЦКІ.
г. Гданьск.

НЕВЯДОМЫЯ СТАРОНКІ ЖЫЦЦЯ ПАЎЛІНЫ МЯДЗЁЛКІ

(Заканчэнне.
Пачатак на 1-й стар.)

Не зразумела, чаму прасцейкі малюнак-штрышок з біяграфіі Паўліны Вінцэнтаўны не знайшоў месца ў "Сцежках жыцця"? Ён зацікавіў мяне, каб працягнуць тэму Паўліны Мядзёлкі-настаўніцы. Хоць і без яго за першай выканаўчай ролі Паўлінкі засталася слава "адной са старэйшых настаўніц рэспублікі". Так напісаў Арсень Ліс у рэдакцыйнай (безыменнай) прадмове "Святло доўгага дня" да кнігі ўспамінаў "Сцежкамі жыцця".

Ёй давлялася зарабляць нялёгка настаўніцкі хлеб не толькі ў Беларусі. Але пачынала яна тут, на радзіме. Спачатку (не ўлічваючы, вядома, трохрублёвага "дарэктарства" 12-й дзяўчынкі і рэпетытарства ў прыватным інтэрнаце спадарыні Клачкоўскай) настаўніцай у Жорнаўцы, дзе ў адным са сваіх маёнткаў княгіня Магдалена Радзівіл утрымлівала беларускую школу, і ў Мядзведзічах (1917—1918), потым інструктарам беларускіх школ у Гародні (1919—1920), выкладчыцай беларускай мовы і літаратуры ў Дзяржаўнай беларускай гімназіі ў Даўгаўпілсе (Дзвінску) і на настаўніцкіх курсах (1922—1925), у Горы-Горацкай сельскагаспадарчай акадэміі, у Маскве (1932—1947). урэшце, у родным Будславе.

Кожны з пералічаных перыядаў быў па-свойму цяжкім, нават трагічным. Такім цяжкім, да безнадзейнасці, паўстае ў "Сцежках жыцця" 1919-ты год.

"Вясной 1919 года ў школьным аддзеле Сярэдняй Літвы мяне прызначылі інструктарам беларускіх школ у Гродна (...) У мае абавязкі як інструктара школ уваходзіла забеспячэнне школ падручнікамі, беларускай літаратурай, выпрацоўка праграм, арганізацыя прафсаюза і курсаў перападрыхтоўкі настаўнікаў..." У той час Гародня была (і потым на два дзесяцігоддзі засталася) пад акупацыяй Польшчы. "Сімпацыі" беларускага да жыхароў нёманскага краю Мядзёлка зведала яшчэ ў Мядзведзічах, калі мястэчка захапіў атрад пад начальам нейкага Дамброўскага.

"А то цо такего? — азваўся адзін вусаты, паказваючы хлыстом на школьныя табліцы і лозунгі на сцяне. — По якому то? Цо то ешчэ за Беларусь?"

— То пані і ест беларусінка? — здзіўлена пытае другі.

— Так, беларуска. І школа, у якой я працую, беларуская, таму і надпісы на гэтай мове.

— Усіх гэтых беларусаў трэба расцягнуць ды ўсыпаць ім па сотні гарачых, — сіснуўшы зубы, працадзіў вусаты.

І ўсыпалі. "Назаўтра пачалася экзекуцыя. 60 чалавек расцягнулі плашмя на вуліцы і пачалі біць. Старэйшаму з катаваных было 70 гадоў, а малодшаму — 12. Адзін жаўнер стаў ботамі на выцягнутыя рукі хлопца і, гакаючы, біў яго з усёй моцы, а хлопец вужакай віўся ад болю. Стары ў той жа дзень памёр, не вытрымаўшы катавання".

Кепска, калі народ забывае, выракаецца ідэалаў дэмакратыі. Хай сабе часова, у нялёгка перыяд будавання ўласнай не-

залежнай дзяржавы, перад тым больш стагоддзя не існаваўшай на мапе Еўропы. Тады замест натхнёнай мазуркі "Марш, марш, Дамброўскі..." прыходзіць грэблівае "Цо то ешчэ за Беларусь?" Кепска, калі пазьчыны радок Канапніцкай і мастацкае слова Элізы Арэшчыкі не западаюць у сэрцы грамадзян, хай сабе і не існуючай афіцыйна дзяржавы.

Нялюдскія здэкі з тубыльцаў наднёманскага краю чыніліся не толькі пад начальам афіцэра Дамброўскага.

"З дня ў дзень да нас даходзілі весткі аб тым, як гаспадарыць польскія паны ў нашым краі. У Беластоцкім і Бельскім паветах польскія інспектары заявілі беларускім настаўнікам, што ў школы могуць быць назначаны толькі тыя настаўнікі, якія скончылі польскія настаўніцкія курсы. У Сакольскім павеце пазакрываўлі ўсе беларускія школы, а настаўнікам-беларусам сказалі: "Едзьце ў сваю Беларусь, калі яна дзе ёсць, а тут не дазваляем вучыць дзяцей на беларускай мове". У Будславе закрылі беларускую гімназію..."

А пачытаўшы, акрамя цытаваных мядзёлкі, дзённік Антона Луцкевіча і ягоную брашуру "Польская акупацыя на Беларусі" (1920 год), наступны аўтограф Паўліны Мядзёлкі падасца табе, шануюны чытач, не такім нечаканым, як мне, калі ўпершыню знаёміўся з ім у Цэнтральным дзяржаўным архіве Летувы (ф. 582, воп. 2, адз. зах. 46. Арк. 132—132 адв.).

У Беларускаю Цэнтральную Раду Віленшчыны і Горадзеншчыны

Даклад

Не зважаючы на загад польскага акружнага інспектара — павятовага інспектара і дагтуль адказваюцца затверджаць нашых вучыцеляў.

Вучыцелі знаходзяцца ў страшэнна цяжкіх варунках — некаторыя фармальна галадуюць і ў роспачы пакусяцца на жыццё. Патрэбна як найхутчэйшая матэрыяльная падмога. Горадз. Вучыц. Саюз без капейкі. Інспектар Вознякоўскі нічога не выдае з затрыманых грашэй.

Робяцца страшэнныя перашкоды з выдачай пропускаў усім беларусам. Затрымліваюцца дакумэнты і прыехаўшыя галадуюць, не маючы змогі на т дахаты дабрацца.

На станцыі робяць обыскі, і калі знойдуць лісты, пісанья па-беларуску, — жандармзрыя арыштоўвае — было ўжо колькі такіх выпадкаў. Па почце такжа беларускія пісьма не даходзяць.

Праца на мейсцы ў Гародні наладжываецца. У кожны суботнік рэфэраты і лекцыі. Зарганізаваўся хор.

Ратуіце галодных вучыцеляў.
П. Мядзёлка.
5 кастрычніка 1919 г.
Горадня.

Нездарма караценькую справаздачу інспектар беларускіх школ затытулавала не "запіска", "справаздачка", "паведамленне", а Даклад. У ім, нібы ў прамове палітыка з высокай еўрапейскай трыбуны, чу-

ваць голас у абарону ўсяго паднявольнага люду. Паміж заключных слоў "Ратуіце галодных вучыцеляў" чытаецца "Ратуіце беларускі народ!"

І адной з тых, хто ў заломны для Беларусі час годна і горача набліжаў лепшую будучыню разрабаванай ліхадзеямі Радзімы, была Паўліна Мядзёлка. Не проста купалаўская гэрэзія Паўлінка, не толькі бяздольная Зося. Але і Настаўніца, Асветніца.

Сотні твараў дарослых гледачоў у перапоўненай тэатральнай зале і вучнёўскія класы з дзесяткам дапытлівых вачанят вымагалі ад Паўліны Мядзёлкі аднолькава сумленна служыць Бацькаўшчыне.

"НАРАДЗІЛАСЯ 12 ВЕРАСНЯ Ў БУДСЛАВЕ"

Біяграфічныя звесткі пра Паўліну Мядзёлку, з усёй дакладнасцю прыведзеныя ў шматлікіх энцыклапедычных даведніках, ніколі ні ў кога не выклікалі сумненняў. Не выклікалі і ў мяне, бо на даследчыцкую засцярогу не мелася ніякіх падстаў.

"Мядзёлка Паўліна Вікенцьеўна [н. 31.8.(12.9).1893, мяст. Будслаў Віленскага пав. Віленскай губ.] — інфармуе нас БелСЭ.

Аднак нядаўна, падчас Міжнароднай навуковай канферэнцыі "Рым-IV", наладжанай у Гародні, у тамтэйшым архіве я шукаў метрыку Вацлава Ластоўскага. (У адрозненне ад біяграфічных звестак пра Мядзёлку, я ўжо меў сур'ёзныя падставы не верыць аічынным энцыклапедыям адносна месца нараджэння "аднаго з ідэолагаў беларускага буржуазнага нацыяналізму").

Метрыкі Влада я не знайшоў. Але як часта здараецца ў архіўных пошуках, папюеш за адным, трапляеш у іншае. Не ведаю, чаму прыйшла думка зірнуць на метрыку Паўліны Вінцэнтаўны. Мо таму, што яна з Ластоўскім "зямлячка" па метрычных тамах агульнага для абодвух Дэясенскага дэканата? Дэканатскіх кніг за 1883 год (год нараджэння Влада) у Гародні не захавалася. А вось "Метрычную книгу Будслаўскай рымско-католічнай приходскай царквы. Часть первая. О родившихся с 22 декабря 1892 г. по 26 декабря 1893 года" мне пры-

неслі (ЦДГА Беларусі ў Гародні. Ф. 915, воп. 2, адз. зах. 40). А ў ёй пад нумарам 131-м занатавана наступнае (далей у квадратных дужках падаецца тэкст, надрукаваны ў выглядзе стандартнага бланка).

[Когда, где, кто и кем, одною ли водою или со всеми обрядами таинства окрещена]. — Тысяча восьмсот девяносто третьего года сентября 14 дня в Будславском Р.К. приходском костеле, окрещено ребенка Паулина, кс. Бучинским с совершением всех обрядов таинства.

[Какого сословия и общества, каких родителей, когда и где, т.е. в каком приходе родился крещенный?]. — Будславского общ. крестьян Викентия и Францишки с Василевичев Мядзелков закон. супр. дочь родилась 12 сентября в Будславе.

[Кто были по имени и прозванию восприемники при Св. крещении и кто присутствовал?]. — Восприемниками были Франц Ходянович с Марьею Василевичевою...

Паводле звестак нашых энцыклапедыяў, у метрыцы, паводле афіцыйна прынятага ў XIX стагоддзі ў Расеі старога стылю, мелася стаяць іншая дата: 31 жніўня.

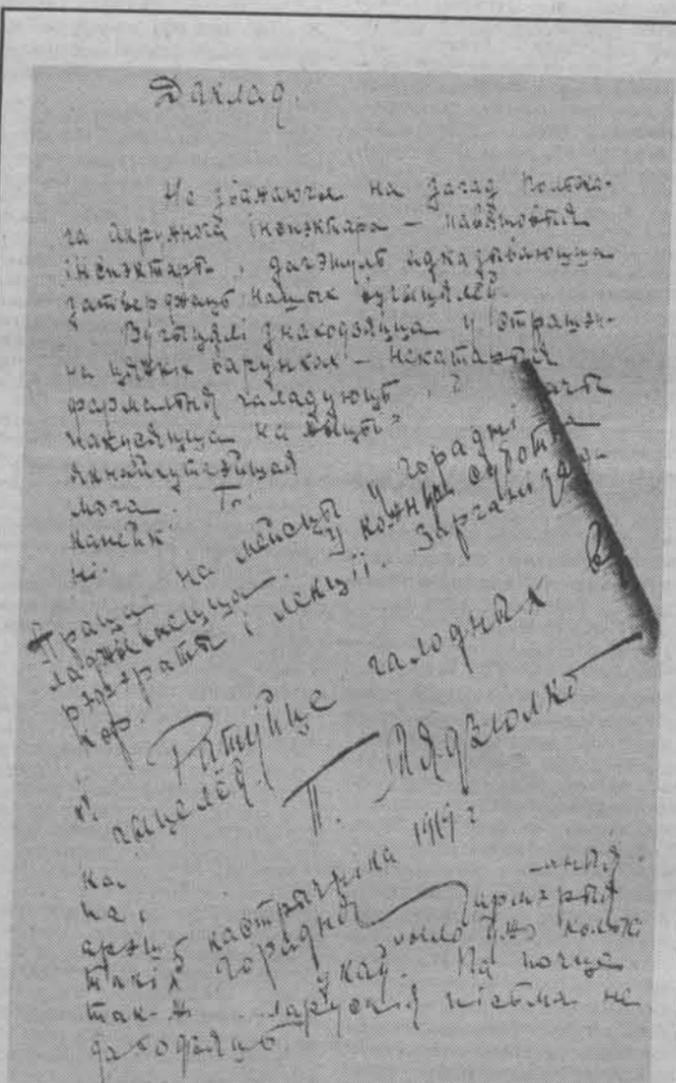
Я спрабаваў высветліць, хто і калі першым пусціў памылковы пералік са старога на новы стыль дня нараджэння Паўлінкі, бо ні ў "Сцежках жыцця", ні ў сёлетняй палымянскай публікацыі ўспамінаў дата нараджэння нідзе не пададзена. "Выпадкова" натрапіў на мемуары Паўліны Вінцэнтаўны, напісаныя ёю ў апошні год жыцця. Да іх далучана анкета, запоўненая 14 чэрвеня 1973 года ўласнай рукою Мядзёлкі. У графе "Год, число и месяц рождения" пазначана: 1893 г. 12 сентября.

Ці не сама Паўліна Вінцэнтаўна і ўява ў зман энцыклапедыстаў, не перавёўшы (зрэшты, гэта не яе абавязак) свой дзень нараджэння ў новы стыль. Хоць памятка сучасным атрантам у метрычнай кнізе Будслаўскага касцёла насупраць запісу пра хрост П. Мядзёлкі — IV. ПЯ 117561. 20/5—64 г. — я расшыфраваў бы так: 20 траўня 1964 года сама Паўліна Вінцэнтаўна звярнулася ў архіў па метрычныя звесткі, згодна з якімі цяпер днём нараджэння П. Мядзёлкі належыць лічыць 24 верасня 1893 года.

Так што гэтая публікацыя, прымеркаваная да 100-гадавіны з дня нараджэння Паўліны Вінцэнтаўны Мядзёлкі, "запазінілася", у адрозненне ад іншых беларускіх газет, на старонках "Голасу Радзімы" не выпадкова.

Язэп ЯНУШКЕВІЧ.

АД РЕДАКЦЫІ: У наступных нумарах "Голасу Радзімы" будзе апублікаваны невядомы варыянт мемуараў Паўліны Мядзёлкі пад умоўным загалокам, як заўважыла сама аўтарка, "Купалаўская "Паўлінка" ў маім жыцці", выяўлены Язэпам Янушкевічам у архіве Інстытута гісторыі АН Беларусі напярэдадні яе юбілею.

Аўтограф Паўліны МЯДЗЁЛКІ.

ВЫСТАВА

ВЫПУСКНІКОЎ

АКАДЭМІ

Калі вы хочаце атрымаць задавальненне ад немітуслівага, спакойнага жыцця і да таго ж любіце нечаканасці, прыходзьце ў Мастацкі музей. Там у невяліччай зале экспануецца выстава трох мастакоў. Усе яны — выпускнікі Акадэміі мастацтваў.

Карціны Сяргея Войчанкі і Уладзіміра Цеслера незвычайныя. Папершае, таму што мастакі свае працы ствараюць разам. Такая вось рэдкая з'ява — дуэт у жывапісе. Па-другое, яны працуюць у незвычайнай тэхніцы, сакрэт якой не раскрылі нават супрацоўнікам музея. Пра гэта можна толькі здагадацца, што і робяць гледачы ў кнізе водгукаў. Канешне,

вельмі цікава даведацца, як ствараюцца карціны, кожная з каторых уражае сваёй рэльефнасцю. Яны здаюцца нечым жывым. На іх дыхае Усход. Ён пранізвае сваёй таемнічасцю. Вось "Чарапахы". Яна на карціне не адна, а здаецца, з усім светам. Тут і егіпецкія піраміды, і кітайскія іерогліфы, і горад Стрэшын Гомельскай вобласці, і партрэт Леніна. Тут ёсць, пра што думаць і на што паглядзець.

Карціна "Ракавіна". Гэта не проста нешта жывое. Глядзіш на спіраль ракавіны і не можаш пазбавіцца думкі, што гэта спіраль цывілізацыі.

Цудоўная карціна "Карабель". Колькі

рамантыкі тут, колькі густу! Працы мастакоў вылучае пэўная гама колераў. Яны не здрадкаюць ёй ні ў адной карціне. Гэта мяккія ад пастэльнага да карычневага колеры. Дзякуючы ім, Усход на іхніх папонтнах у першую чаргу глыбіня і мудрасць, а не бляск і яркасць.

Трэці мастак — Аляксандр Барташвіч. Ягоныя працы "Таполі", "Чатыры лямпы", "Без назвы" — гэта ўдумлівы позірк на свет без крыкліваасці. Ён проста бачыць па-свойму лямпы, таполі і паказвае нам. І на іх хочацца глядзець.

Алена СПАСЮК.

ПАСЛЯ АРХЕАЛАГІЧНЫХ ЭКСПЕДЫЦЫЙ

ЗНОЙДЗЕНА Ў КРЭЎСКИМ ЗАМКУ

Доўгі час мур Крэўскага замка былі месцам, дзе не раз з'яўляліся мастакі, гісторыкі, краязнаўцы, фатографы, архітэктары і рэстаўратары. І вось у 1970 годзе да дзірвана на замкавым падворку ўпершыню дакранулася рыдлёўка археолага. Гэта была архітэктурна-археалагічная разведка пад кіраўніцтвам вядомага вучонага Міхася Ткачоўа. Даследчык зрабіў некалькі шурфоў, каб высветліць глыбіню падмуркаў замкавых вежаў і сцен. Аднак археалагічных знаходак было няшмат.

Летам 1985 года ў Крэва прыехала вялікая археалагічная экспедыцыя, якую ўзначалілі Міхася Ткачоў і Алег Трусаў. Упершыню на замкавым двары пачаліся шырокамаштабныя раскопкі, у якіх бралі ўдзел студэнты гістарычнага факультэта Гродзенскага ўніверсітэта і Мінскага педінстытута. Вялікі раскоп быў закладзены на замкавым падворку непасрэдна ад Княскай вежы. Адрозна пад дзірваном былі знойдзены абгарэлыя дошкі падлогі і под кафлянай печы. Падлога драўляная будынка, які некалі тут стаяў, была зроблена з тоўстых сасновых дошак шырынёй 20—25 сантыметраў. Захаваліся таксама камяні, якія падкапалі пад драўляны зруб. Будынак меў невялікія памеры (шырыня каля 5 метраў). Ацяпляла яго кафляная печ, под якой быў складзены з камянеў на гліне. Археалагі сабралі тут вялікую колькасць кафляў з роўнай паверхняй, без рэльефу і малюнкаў, пакрытых светла-зялёнай палівай. Такая кафля ўжывалася ў другой палове XVIII — пачатку XIX стагоддзяў.

Пасля таго, як разабралі завал з паліванай кафлі, пад ім была знойдзена непаліваная рэльефная кафля першай паловы XVIII стагоддзя, аздобленая раслінным дывановым арнаментам. Відца, печ стаяла на гэтым месцы доўга і на працягу XVIII стагоддзя некалькі разоў перакладалася. У запаўненні жытла, акрамя кафлі, аконнага шкла і глінянага посуду, знойдзены кавалкі фаянсавых начынняў, уласцівых для XVIII стагоддзя. Магчыма, што менавіта гэта пабудова згадваецца ў апошнім інвентары Крэўскага замка 1789 года.

Крыху глыбей у нашых раскопках мы прасачылі рэшткі кафляных печаў канца XVI — XVII стагоддзяў, а таксама каменныя падмуркі (камяні, што клаліся пад ніжнія бярвенні) ад тагачасных драўляных будынкаў. У гэты час у Крэўскім замку была распаўсюджана каробкавая кафля як непаліваная (тэракотавая), так і злінапаліваная з квадратнай або прамакутнай вонкавай пясцінай, па краі якой праходзіла рамка шырынёй 0,6—1 сантыметр. Па месцы ў аб'ямоўцы печаў знойдзена кафля падзяляецца на сцянную, гзымсавую, пясковую, кутную, каронкі, альбо гарадкі. Крэўская кафля аздаблялася розным арнаментам: геаметрычным (кропачкі-зорачкі, як на суседняй гальшанскай ці ашмянскай кафлі, ці квадрат з кропачкамі ў цэнтры) ці раслінным (матывы, пабудаваныя па прынцыпу чатырохскладовай сіметрыі, калі па чвэртай частцы выявы можна аднавіць цалкам увесь малюнак; выява букета кветак у вазоне, а таксама выявы валашак). Некаторыя кафлі мелі выявы гербаў гаспадароў будынкаў з манархамі-уладальнікаў. Гзымсавыя, а таксама пясковыя кафлі аздабляліся рэльефнымі малюнкамі галолак анёлаў з крыльцамі. Найбольшую цікавасць сярод знойдзеных экзэмпляраў уяўляе пясковая кафля памерам 10x18 сантыметраў з малюнкам палівання з сабакамі на аленя. Аналагічная кафля знойдзена пад

час раскопак старога замка ў Гродне, а таксама ў Навагрудку.

На глыбіні 70—90 сантыметраў прасочаны глінабітныя развалы больш старажытных печаў, што былі складзены з гаршковай кафлі. Калі зрабіць стратыграфічны (гэта значыць паслойны) аналіз сценаў археалагічных раскопаў, якія складаюцца з культурнага слоя (глебы з рознымі будаўнічымі рэшткамі, што адклалася на замкавым двары пачынаючы з XIV стагоддзя), можна адразу выплывае самы старажытны слой цёмнага колеру таўшчынёй ад 20 да 40—50 сантыметраў. У яго верхняй частцы было шмат вуголля і попелу. Менавіта ў гэтым слоі атрыманы ў асноўным знаходкі XIV—XV стагоддзяў: каменныя ядры, вялікамерная цэгла, паўцыркульная дахоўка, непаліваны гліняны посуд і гаршковая кафля. Праслойку вуголля і попелу можна аднесці да штурму і пажару замка ў 1433 годзе.

Значную цікавасць уяўляе калекцыя керамічных вырабаў, якімі здаўна славіліся крэўскія ганчары. Зроблены на ручным ганчарным крузе непаліваны посуд XIV—XVI стагоддзяў мае дамешкі жарствы ў глінянай масе і носіць на сабе сляды абварвання. На донцах некаторых гаршкоў XIV—XV стагоддзяў ёсць ганчарныя клеймы. Найбольш распаўсюджаны тыпы арнаментаў — шматрады стужкавы, хвалісты, лукатка, наклады. К канцу гэтага часу крэўскі посуд выплывае разнастайным асартыментарам: гэта розныя па памерах і афармленню венца гаршкі без ручак, міскі ў форме абрэзанага гаршка ці са злёгку або амаль гарызантальна адгнутым венцам (аналогіі вядомыя на матэрыялах з Гродна, Ліды, Крычава: часам першы тып місак выкарыстоўваўся як друшляк), макотры з аналагічна аформленым ці проста зрэзаным краем з наляльным жгутом і без яго, розныя па глыбіні і дыяметры венцаў круглыя патэльні (накшталт віцебскіх) з вертыкальным венцам (апошнія маглі мець ползе дзяржална). У гэты ж час ужываецца характэрнае для гарадоў Панямоння начыненне з вертыкальным горлам (прататып пазнейшых гладышоў).

У XVI—XVII стагоддзях да непаліванага дадаецца разнастайны сталовы і кухонны паліваны посуд (паліва зялёная і карычневая розных адценняў), звычайны для асартыменту гэтага часу ўсёй Беларусі: плятыкі рынкі, што паступова змянілі патэльні без ножаў, паліваныя і распісаныя па беламу ангобу калярковымі фарбамі пад бясколерную паліву талеркі і паўміскі розных памераў (паліваныя аздоблены шматрадным грабеньчыкам па борціку, а часам і канцэнтрычнымі кругамі з лукаткай паміж імі па донцы, як у магільёўскіх, мсціслаўскіх ці віцебскіх талерках), званы з шырокімі ручкамі, глянці з носам-злівам і без яго, круглыя і авальныя біклагі з вушкамі для пасачка па баках; кубачкі і куфлі, а таксама разнастайны дымлены і чорнаглянцавы посуд (талеркі, місачкі з вузкім гарызантальным борцікам і міскі з вертыкальным борцікам, упрыгожаныя галінкавым ці сеткавым глянцавым арнаментам).

У другой палове XVI — пачатку XVII стагоддзяў беларускія ганчары аднавілі тэхналогію вытворчасці маелікі. З першай паловы XVI стагоддзя вядомыя першыя паліхромныя кафлі, а крыху пазней пачынаючы вырабляць і маелікавы посуд, выяўлены амаль ва ўсіх беларускіх гарадах і мястэчках. Прыёмы нанясення калярвых паліваў на бытавое начыненне часта выкарыстоўваліся тыя ж,

што і ў кафлярстве. Густую эмаль (паліву) тоўстым слоём наносілі проста на чарапок пасля лёгкага ўтульнага абпалу. Пасля другога абпалу пры тэмпературы 950 градусаў фарбы набывалі прыемны бляск, а чыстыя, насычаныя жоўты, сіні, белы, зялёны колеры талерак, місак, куфляў, збаной выдатна выконвалі сваю дэкаратыўную функцыю. Але пры такой тэхналогіі разліў эмалі атрымліваўся няроўны, месцамі паліва зпушчалася, ішла пухірамі.

Магчыма, што удасканаленне тэхнікі роспісу ангобамі пад паліву спрыяла развіццю прыёмаў дэкаравання маелікі. Як сведчыць археалагічны матэрыял Мірскага і Крэўскага замкаў, а таксама Віцебска, беларускія цанінікі XVII стагоддзя валодалі навыкамі роспісу пэндзлем непасрэдна па чарапку і па сырой эмалі. Добрым прыкладам такога жывапісу можа паслужыць вялікі паліхромны з прамакутнай па форме ручкай, што знойдзены ў Крэўскім замку ў слях канца XVI — першай паловы XVII стагоддзяў. Уся яго паверхня, за выключэннем ручкі, аздоблена раслінным арнаментам.

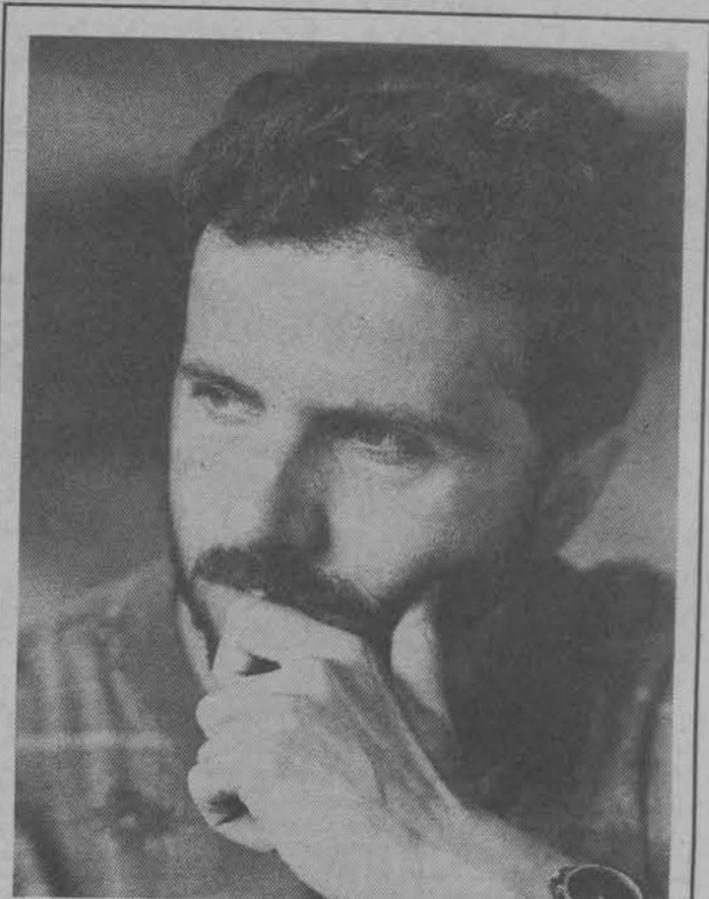
Акрамя посуду, крэўскія рамеснікі выраблялі паліваныя скарбонкі і люлькі, дымленыя падсвечнікі, тэракотавыя біканічныя і цыліндрычныя цяжары для рыбацкіх сетак, а таксама дзіцячыя цацкі. Пазней, у XIX — пачатку XX стагоддзяў, мястэчка Крэва стала буіным цэнтрам ганчарнай вытворчасці.

Цікавую калекцыю складаюць вырабы з жалеза. Акрамя розных рамесных прыладаў, сярэдзёлкаў, шыпаў, іголак знойдзена 20 нажоў з вузкім і шырокім лязом. Цікавасць уяўляюць розныя тыпы замкоў, сярод якіх ёсць цыліндрычны XIV—XV стагоддзяў, трохкутны замок першай паловы XVII стагоддзя і вінтавы XVIII—XIX стагоддзяў. У слях XVII стагоддзя археолагі натрапілі на цэлую звязку ключоў (13 штук) розных памераў. Шмат сабрана скабяных вырабаў. Найбольш ранняя з'яўляецца эсавідная завеса з перакручанымі завіткамі XVI стагоддзя, выкананая ў познегатэльным стылі.

Да XIV—XV стагоддзяў адносіцца масіўная спражка паўкруглай формы з фігурным выступам для зашчэпкі. Такія спражкі насілі багатыя гараджане Рыгі. Агонь жыхары Крэўскага замка здабывалі пры дапамозе крэсіва. Адна з такіх прыладаў, што мае два лёзы, ляжала ў слях XVII стагоддзя. У XVI—XVIII стагоддзях абаронцы і жыхары Крэўскага замка насілі скуранныя боты з высокімі абцасамі, якія падбіваліся спецыяльнымі трохшыннымі падкоўкамі. Іх археолагі сабралі каля чатырох дзесяткаў.

На ўзбраенні салдат Крэўскага гарнізона была як халодная, так і агнястрэльная зброя. Да XVII стагоддзя абаронцы замка карысталіся лукіцамі. Пра гэта сведчаць тры чарашковыя наканечнікі стрэл. На сценах замка заўсёды стаялі гарматы і балісты, якія да XVI стагоддзя стралялі каменнымі ядрамі. Знойдзены ў замку ядры мелі як круглыя, так і авальныя формы. Дыяметр найбольш вялікіх экзэмпляраў дасягае 25—26,5 сантыметра.

На замкавым двары заўжды знаходзіліся ўзброеныя вершнікі. Археалагі знайшлі шпору XVI стагоддзя, жалезныя колцы ад цугляў, падковы, каваныя конскія пугы і цэлую скурабіцу для чыстка кая. Яна ўяўляе сабою жалабок з зубчатымі краямі, да якога прымацаваны чаранок для драўлянай ручкі, якая не захавалася.

Высока аданілі творчасць мінскага мастака Дзмітрыя Маслія французскія знаўцы жывапісу. Тры яго работы будуць неўзабаве экспанаваны на прэстыжнай выставе Салон-Палац у Парыжы. Тут звычайна прадстаўляюцца лепшыя творы французскіх мастакоў у галіне жывапісу, мініяцюры, скульптуры, графікі. Як правіла, у экспазіцыю ўключаюцца некалькі работ замежных аўтараў па прапанове аўтарытэтнага журы Міністэрства культуры Францыі. Сялета гэтага гонару ўдастоіўся і мінскі майстар.

НА ЗДЫМКАХ: мастак Дзмітрый МАСЛІЯ; работа Д.Маслія "Сон без сноў".
Фота А.ТАЛОЧКІ.

ШТО МЫ ВЕДАЕМ ПРА ЦЫГАНОЎ?

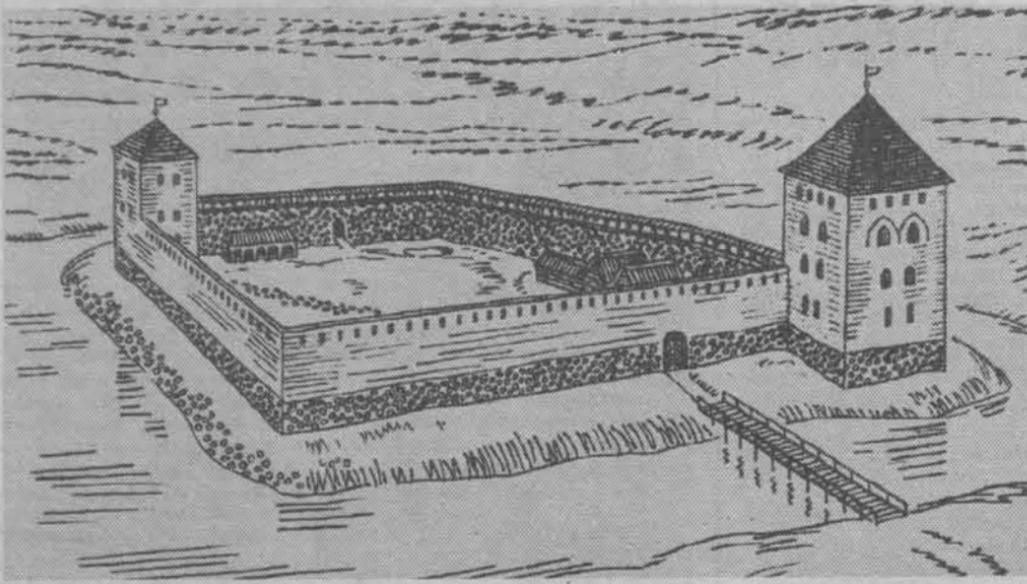
Якая культура ў рома? На гэтае пытанне вам адкажа любы член краязнаўчага клуба "Рома", які нядаўна пачаў працаваць у Віцебску. Падобнае аб'яднанне цыганоў пакулі адзінае ў Беларусі. У наш час Адраджэння нацыянальнага меншасці фактычна забыты. А ў цыганоў — самабытная культура, цыганская мова, якая мае мноства дыялектаў. У 1926 годзе ў нас была ўведзена цыганская пісьменнасць. Вывучэнню і прапагандзе цыганскай спадчыны, умацаванню сувязей паміж цыганамі і беларусамі і прысвечана дзейнасць клуба "Рома".

Продкі рома — выхадцы з Індыі і тысячагоддзя нашай эры. Звыш 10 мільянаў цыганоў, столькі ж, як і беларусаў, налічвае сёння планета Зямля. У Беларусі жыве звыш 12 тысяч нашчадкаў рома, якія перавандравалі да нас яшчэ ў XV—XVII стагоддзях праз Польшчу, Германію і Венгрыю. Гісторыя Беларусі ў розныя часіны ведала вандроўных, паўвандроўных, асельных, паўасельных рома і метысаў пераважна цыганоў з беларускімі. Сярод цыганскіх паселішчаў у гісторыі Беларусі асабліва вядомыя вёскі Цыганы Гарадоцкага, Завязцэ Лепельскага, Лапатнікі і Мяшчэцы Сенненскага, Калодзішчы Мінскага раёнаў, пасёлкі Паўночны ў Мінску і Цітаўка каля Бабруйска. У 1927 годзе на сядзібе Міхалова Віцебскага раёна быў створаны першы ў СССР цыганскі калгас "Новае жыццё". У 30-я гады поблізу Стрэшэна Жлобінскага раёна існаваў таксама цыганскі калгас, а ў Віцебску — цыганская сярэдняя школа. У пачатку 60-х гадоў у Дзярне павіна быць забыта намі ў канцы XX стагоддзя, каб перадаць яе нашчадкам у XXI стагоддзі.

[Заканчэнне на 8-й стар.]

Канстанцін КАРНЯЛЮК,
краязнаўца.

ЗНОЙДЗЕНА Ё КРЭЎСКИМ ЗАМКУ

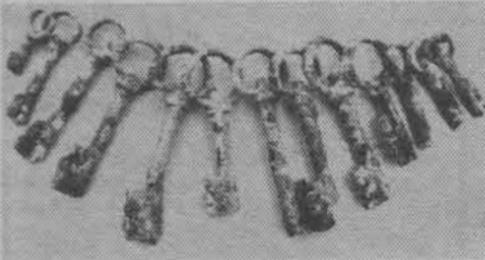

[Заканчэнне. Пачатак на 7-й стар.]

Да ювелірных вырабаў можна аднесці два медныя пярсцёнкі XV—XVI стагоддзяў.

Сярод насельнікаў замка было шмат даволі заможных людзей. Гэта яскрава пацвердзілі археалагічныя раскопкі. Толькі ў 1985 годзе было знойдзена 17 сярэбраных і медных манет. Гэта палугрошы Яна Ольбрэхта і Сігізмунда II Аўгуста, дваіны дэнарый 1569, соліды часоў Стэфана Баторыя, Сігізмунда III Вазы і Яна Казіміра, рывскія соліды XVII стагоддзя (што сведчаць аб трывалых сувязях з Прыбалтыкай), а таксама дзве медныя расійскія дзяньгі 1748 года чаканкі.

Аб шырокіх гандлёвых сувязях жыхароў Крэва з краінамі замежожа таксама сведчыць калекцыя імпартага шклянога посуду. Гэта кавалкі

“БОНСКАЕ ЛЕТА-93”

Дні Мінска ў Боне ў рамках праграмы “Бонскае лета-93” пачаліся ў першы дзень восені. Надвор’е таксама не адпавядала назве свята: горад сустрэў гасцей халодным восеньскім дажджом. Але забыцца пра ўсе непрыемнасці дапамагла публіка. Хяця на вуліцах не было афіш, ужо ў першы дзень фестывалю на канцэрце Дзяржаўнага акадэмічнага народнага хору імя Генадзя Цітовіча ў царкве на рыначнай

шыкоўнай вазы для кветак, сценкі якой былі аздоблены рэльефнымі вертыкальнымі і гарызантальнымі спіральнымі палоскамі малочнага колеру. Тулава вазы ўпрыгожвалі наляпныя, адліснутыя ў спецыяльнай форме маскароны. Мяркуючы па характару дэкору, гэта начынне магло быць зроблена ў Іспаніі ў канцы XVI стагоддзя. Значная колькасць імпартага шкла зроблена ў Венецыі. Гэта флаконы бясколернага шкла з філігранным дэкорам, збаночак з празрыстага сіняга шкла з адмысловай ручкай, талерка з глушонага малочнага шкла і фрагменты цыліндрычных начынняў з празрыстага ці фіялетавага шкла. Відэць, з рук нямецкага шкловыдзімальшчыка выйшаў фрагмент рэльефнага начыння, зробленага са светлажоўтага, празрыстага шкла.

Да XVII стагоддзя адносяцца шкляны посуд, упрыгожаны гравіроўкай. Гэта стопкі бясколернага шкла з гравіраваным пасам па краі і фрагменты флакона з празрыстага жоўтага шкла, гравіраванага раслінным арнамантам.

Шырокі асартымент шклянога посуду, знойдзенага ў Крэве, зроблены беларускімі гутнікамі. Гэта начынне для захавання і перавозкі вадкасці (кварты, паўкварты, бутэлькі, бутлікі, флягі і флаконы), а таксама сталовы і аптэчны посуд (стопкі, шклянкі, куфлі, бакалы, келіхі). Археологі сабралі некалькі соцень кавалкаў прамавугольнага і круглага аконнага шкла XVI—XVIII стагоддзяў жоўтага і светла-зялёнага колеру.

Маецца ў археалагаў і калекцыя касцяных вырабаў. Гэта касцяныя пакладкі, ручкі відэльцаў і нажоў. Значную цікавасць уяўляе вялікая касцяная люлька, аздобленая адмысловым арнамантам. Калекцыю астэалагічнага матэрыяла апрацавала археолог з Інстытута гісторыі Акадэміі навук Беларусі спадарыня Александровіч. Знойдзеныя косткі некалі належалі свайскай жывёле (коні, каровы, авечкі, свінні і козы) і дзікім звярам, на якіх палявалі насельнікі Крэўскага замка. Ахвярамі іх паляванняў былі ласі, зубры, дзікі і казулі.

Такім чынам, крэўская зямля падарыла нам значныя археалагічныя скарбы, якія сведчаць аб тым, што замкавы падворак быў заселены з XIV па канец XVIII стагоддзяў і тут адбывалася інтэнсіўнае жыццё, нягледзячы на шматлікія войны і пажары.

Алег ТРУСАЎ.

НА ЗДЫМКАХ: рэканструкцыя Крэўскага замка (паводле М. Ткачова); ключы XVII стагоддзя, знойдзеныя ў адной звязцы; паліваная кафля з Крэўскага замка. Канец XVI стагоддзя. Раскопкі А. Трусава.

плошчы не было свабодных месцаў, а само выступленне выклікала авацыю. Таксама вельмі цёпла глядзачы сустрэлі канцэрты ансамбляў “Класік Авангард” і “Свята”, “Агмень”, выканаўцаў класічных твораў, якіх аб’яднала праграма “Выдатныя сагісты”.

Акрамя гэтага ў праграму фестывалю ўвайшоў паказ беларускіх фільмаў, тэатральных спектакляў і кніжная выстава.

Яўген ПАМЯРАНЦАЎ.

ПАВАЖАННЯ ЧЫТАЧЫ “ГОЛАСУ РАДІМЫ”!

Калі вы хочаце і надалей атрымліваць нашу газету, паклапаціцеся, калі ласка, аб падпісцы на “Голас Радзімы” на 1994 год. Падпісная кампанія пачалася ўжо з 1 верасня і працягнецца да сярэдзіны лістапада. Але не адкладвайце справу на “потым”. Лепш зрабіць гэта загодзя.

Усе даныя аб “Голасе Радзімы” ёсць, вы іх знойдзеце і ў рэспубліканскім, і ў каталогу СНД. Кожны дзень вашага прамаруджвання — лішні крок да магчымасці страціць сувязь з “Голасам Радзімы”, адзінай рэспубліканскай газетай, якая жыве і працуе як для замежных суайчыннікаў, так і для нашых суграмадзян.

Раілі б таксама тым, хто купляе газету “Голас Радзімы” ў кіёсах “Саюздруку”, падпісацца на нашу газету. Гэта гарантыя таго, што “Голас Радзімы” заўсёды будзе з вамі.

МЕДЫКА-ЛІНГВІСТЫЧНЫ ЦЭНТР

МЕДЫЦЫНСКАГА ІНВЕСТЫЦЫЙНАГА

АКЦЫЯНЕРНАГА ТАВАРЫСТВА “БМІ”

ПРАПАНОЎВАЕ ПАСЛУГІ ПА ПЕРАКЛАДУ:

літаратуры навукова-тэхнічнага, медыцынскага і фармацэўтычнага профілю;
гісторыі хваробы;
бізнес-карэспандэнцыі;
пераклад дакументаў асоб, якія ад’язджаюць за мяжу.

АЖЫЦЦЯЎЛЯЕ ІНДЫВІДУАЛЬНАЕ НАВУЧАННЕ РАЗМОЎНАЙ АНГЛІСКАЙ МОВЕ БІЗНЕСМЕНАЎ І ПРАДПРЫМАЛЬНІКАЎ.

Мінск, тэлефон/факс (0172) 31-48-38.

ВЕДАЙ НАШЫХ!

Чэмпіёнкай Еўропы па барацьбе самба вярнулася з італьянскага горада Турына наша зямлячка Іна КАЗАНЦАВА (на здымку). Яна выступала ў вагавай катэгорыі да 64 кілаграмаў і заваявала “золата”.

Цяпер Іна адпачывае ў бацькоўскім доме ў вёсцы Касцюш-кавічы Крычаўскага раёна. Пасля вялікіх нагузаў, нервовага напружання і далёкай дарогі лепш за ўсё правесці час у вясковай цішыні, сярод родных.

Фота В. БЫСАВА.

Рэдактар Вацлаў МАЦКЕВІЧ

ЗАСНАВАЛЬНІК:

Беларускае таварыства па сувязях з суайчыннікамі за рубяжом (таварыства “Радзіма”).

НАШ АДРАС:

220600, МІНСК, ПРАСПЕКТ

Ф. СКАРЫНЫ, 44.

ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97, 33-02-80,
33-03-15, 33-16-56, 33-07-82.

Пазіцыя рэдакцыі і аўтараў, матэрыялы якіх друкуюцца на старонках “Голасу Радзімы”, не заўсёды супадаюць.

Газета набрана і звярстана ў камп’ютэрным цэнтры рэдакцыі газеты “Вечерний Минск”.
Адрукавана ў друкарні “Беларускі Дом друку”.
Індэкс 63854. Зак. 1333.
Падпісана да друку 20. 09. 1993 г.